

การผูกขาด ทางเศรษฐกิจ และการครอบงำ ทางการเมือง ในประเทศไทย

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีและเปิดการค้าขายกับต่างประเทศอย่างเต็มที่ที่รัฐบาลได้ทำการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญแก่เป้าหมายความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเน้นการประกอบการของธุรกิจเอกชนเป็นสำคัญ ในตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา ปรากฏว่าอัตราความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้เติบโตในอัตราที่ค่อนข้างสูงมาก อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วดังกล่าว มิได้ช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไปดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากดอกผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้มิได้มีการกระจายหรือแจกจ่ายกันอย่างทั่วถึง ดังนั้น วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยจึงเป็นการเติบโตไปในลักษณะที่ทำให้เกิดการรวมอำนาจทางเศรษฐกิจมากขึ้นทำให้ช่องว่างในการกระจายรายได้มีความแตกต่างกันมากขึ้นและทำให้เกิดปัญหาการขัดแย้งในสังคมมากขึ้นด้วย ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดมากขึ้นทุกทีในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น ภาคเศรษฐกิจเอกชนจะมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่ง การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะไม่มีทางสำเร็จลงได้ ถ้าหากรัฐบาลมิได้กำหนดแนวทางการแก้ไขอย่างถูกต้อง และได้รับการร่วมมืออย่างดีจากธุรกิจเอกชน ดังนั้นในบทความนี้จึงจะกล่าวถึงบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจเอกชน โดยจะแบ่งการพิจารณาดังนี้

๑. การพิจารณาบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจเอกชน
๒. วิเคราะห์การกระจุกตัวทางธุรกิจภายในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ
๓. การรวมตัวและการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจ
๔. อิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่

๑. การพิจารณาบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจเอกชน

การวัดบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจเอกชนในระบบเศรษฐกิจนั้น เราอาจจะเริ่มด้วยการวิเคราะห์ถึงบทบาททางธุรกิจของธุรกิจเอกชนแต่ละหน่วยหรือแต่ละกลุ่มว่ามีอำนาจมากน้อยแค่ไหน และในขั้นต่อไปก็จะ

พิจารณาว่ากลุ่มธุรกิจเหล่านั้น นอกจากจะมีอำนาจทางธุรกิจแล้ว ยังมีอำนาจหรืออิทธิพลทางการเมืองด้วยหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ในขั้นต้นนี้เราจะพิจารณาแต่เฉพาะอำนาจทางธุรกิจก่อน

ในการวัดอำนาจทางธุรกิจของหน่วยธุรกิจหรือกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ นั้น โดยทั่วไปแล้วอาจแบ่งได้เป็นสองวิธีด้วยกัน กล่าวคือ การวัดการกระจุกตัวทางธุรกิจ และการวัดการรวมตัวหรือการเกาะกลุ่มทางธุรกิจ ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

(๑) การวัดการกระจุกตัวทางธุรกิจ

ในการวัดการกระจุกตัวทางธุรกิจ (Business Concentration)^๑ นั้น เราจะศึกษาว่าในธุรกิจแต่ละแขนงนั้นมีการผูกขาดทางธุรกิจมากน้อยแค่ไหน กล่าวคือ เราจะดูว่าในธุรกิจต่าง ๆ นั้น มีผู้ผลิตหรือผู้ขายจำนวนกราย และในจำนวนผู้ผลิตหรือผู้ขายเหล่านั้น มีผู้ผลิตหรือผู้ขายรายใหญ่จำนวนกราย และทำการผูกขาดหรือครองตลาดธุรกิจนั้นร้อยละเท่าใด

การวัดการกระจุกตัวในทางธุรกิจที่กล่าวมานี้เราสามารถวัดออกมาเป็นสถิติตัวเลขออกมาได้ เป็นการวิเคราะห์การผูกขาดที่สามารถเห็น ได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในบางครั้งเราอาจเรียกว่า "Visible Concentration" สำหรับข้อมูลที่ใช้ในการวัดการกระจุกตัวของธุรกิจโดยทั่วไปจะได้แก่ทรัพย์สิน และยอดขายหรือรายรับของธุรกิจเหล่านั้น

(๒) การวัดการรวมตัวหรือการเกาะกลุ่มทางธุรกิจ

การวิเคราะห์อำนาจการผูกขาดของธุรกิจนั้นนอกจากเราจะวัดลักษณะการกระจุกตัวทางธุรกิจแล้ว เราควรจะศึกษาถึงลักษณะการเกาะกลุ่ม และการรวมตัวของกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ อีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการประกอบธุรกิจในปัจจุบัน กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มักจะจัดรูปองค์กรของตนโดยการแยกกลุ่มธุรกิจของตนออกเป็นหลาย ๆ หน่วยเพื่อ

๑. ศ. M.A. Adelman, "The Measurement of Industrial Concentration" *The Review of Economics and Statistics*, Vol. XXXIII (1951), pp. 269 - 96.

หลักเกี่ยวกับการควบคุมการผูกขาดของรัฐบาล นอกจากนั้น กลุ่มธุรกิจต่าง ๆ มักจะมีการรวมกลุ่ม หรือร่วมมือกัน โดยทำการผนึกกำลังเพื่อแสวงหาและรักษาผลประโยชน์ของตนหรือทำการต่อรองกับรัฐบาล ในธุรกิจที่มีการร่วมมือ และการเกาะกลุ่มกันนั้น บริษัทหรือหน่วยธุรกิจต่างๆ อาจ จะทำการแข่งขันกันภายในกรอบของผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น ธุรกิจจะไม่แข่งขันกันในด้านราคา แต่จะแข่งขันกันในด้านของการโฆษณาและการส่งเสริมการขาย เป็นต้น

การวิเคราะห์การรวมตัวหรือการเกาะกลุ่มทางธุรกิจที่กล่าวมานี้ เราจะไม่สามารถแสดงออกมาเป็นสถิติตัวเลขได้ แต่เราอาจจะบอกได้ว่าในธุรกิจแต่ละแขนงมีการเกาะกลุ่มและการรวมตัวกันมากน้อยแค่ไหน การวิเคราะห์ลักษณะการเกาะกลุ่มที่ว่านี้เราอาจจะเรียกว่า "Invisible Concentration"^๒ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการวิเคราะห์ลักษณะการเกาะกลุ่มของธุรกิจที่กล่าวมานี้ จะไม่สามารถแสดงให้เราเห็นอย่างเป็นรูปธรรมก็ตาม แต่จากการศึกษาจะทำให้เราพอรู้ได้ว่า ในธุรกิจแต่ละแขนงนั้นมีการผูกขาดทางธุรกิจมากน้อยแค่ไหน และเราควรจะแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร

สำหรับการวิเคราะห์การผูกขาดในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้น เราจะทำการวิเคราะห์ทั้งลักษณะการกระจุกตัวทางธุรกิจ และลักษณะการรวมตัวหรือการผูกขาดทางธุรกิจ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

๒. วิเคราะห์การกระจุกตัวทางธุรกิจในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ

ในการวิเคราะห์ลักษณะการผูกขาดทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น เราควรให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่ภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่เป็นหัวใจในการควบคุมเศรษฐกิจของประเทศ ในกรณีของประเทศไทยนั้น ภาคเศรษฐกิจที่เป็นพื้นฐานในการผลิตจะได้แก่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเกษตรกรรมจะเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด ในขณะเดียวกัน ภาคการส่งออกและการนำเข้าจากต่างประเทศก็มีความสำคัญมาก ทั้งนี้เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบที่เปิดกว้างมีการค้าขายกับต่างประเทศมาก นอกจากภาคเศรษฐกิจที่สำคัญทั้งสี่ส่วนที่กล่าวมาแล้ว ก็มีภาคการค้า

และบริการอื่น ๆ และภาคธุรกิจการเงิน ซึ่งเป็นหัวใจในการควบคุมระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ภาคเศรษฐกิจแต่ละส่วนที่ได้กล่าวมาแล้วต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมเป็นพื้นฐานในการผลิต ภาคการส่งออกและการนำเข้าเป็นภาคที่ทำการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศและภาคธุรกิจการเงินเป็นหัวใจในการควบคุมระบบเศรษฐกิจ จากลักษณะความสัมพันธ์ทางโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจที่กล่าวมานั้น เราอาจจะทำการวิเคราะห์ลักษณะการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจของไทย โดยการศึกษากการผูกขาดในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญบางภาค ดังนี้

(๑) ภาคธุรกิจการเงิน เป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดในการผูกขาดทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เนื่องจากการประกอบธุรกิจในปัจจุบัน เงินทุนจะเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก ดังนั้นผู้ที่สามารถผูกขาดหรือควบคุมการใช้เงินทุนในระบบเศรษฐกิจ ได้ก็จะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากในทางเศรษฐกิจ^๓

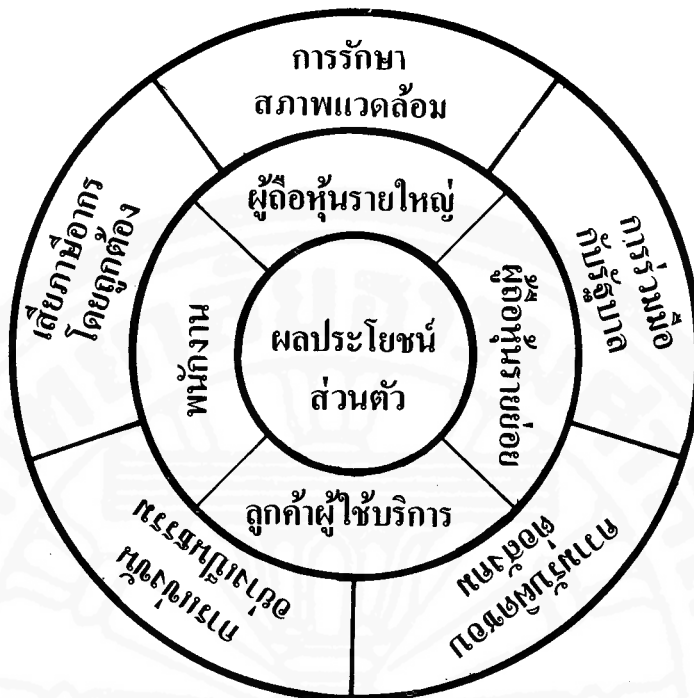
(๒) ภาคการส่งออก เป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตทางการเกษตร การนำเข้าและอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม สำหรับการผลิตในภาคการเกษตรนั้น มีผู้ผลิตอยู่เป็นจำนวนมาก เราไม่สามารถวิเคราะห์การผูกขาดในภาคการเกษตรด้วยการศึกษาอำนาจ การผูกขาดของผู้ผลิตแต่ละกลุ่ม หรือแต่ละครัวเรือน วิธีการศึกษาที่ง่ายที่สุดอาจจะทำการวิเคราะห์การผูกขาดในการส่งออกสินค้าเกษตรกรรม และการผูกขาดในอุตสาหกรรมการเกษตรที่สำคัญบางประเภท สำหรับการวิเคราะห์การผูกขาดในที่นี้จะเลือกศึกษาการผูกขาดในการส่งออกสินค้าออกที่สำคัญบางชนิดเท่านั้น

(๓) ภาคอุตสาหกรรม ในปัจจุบันภาคอุตสาหกรรมเริ่มเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้น กล่าวคือสัดส่วนของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเมื่อเทียบกับผลิต

๒. Herman Daems, *The Holding Company and Corporate Control* (H.E. Stenfert Kroese B.V. 1978).

๓. ศุ Samir Amin, *Unequal Development* (Oxford University Press, 1978), pp. 78-92.

จริยธรรมของนักบริหาร

ในการบริหารงานธุรกิจให้เกิดความมั่นคงอย่างแท้จริงนั้น ผู้บริหารจะต้องมีจริยธรรมในการบริหารงาน เพราะถ้าผู้บริหารคำนึงถึงผลประโยชน์เฉพาะตนเป็นใหญ่แล้ว ความมั่นคงขององค์กรก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ แม้ว่าโดยสภาพที่เป็นจริงแล้ว ผลประโยชน์ส่วนรวมจะเป็นแกนกลางในการดำเนินงานของผู้บริหาร แต่ขณะเดียวกันผู้บริหารจะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมอื่น ๆ ควบคู่กันไปด้วย นั่นคือ

ก. คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของวิสาหกิจที่ตนทำงานอยู่ อันได้แก่ ผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ คือ ผู้ถือหุ้นรายใหญ่ ผู้ถือหุ้นรายย่อย ลูกค้าผู้ใช้บริการและพนักงานในองค์กร

ข. คำนึงถึงผลประโยชน์ของสังคมและประเทศชาติ โดยการเสียภาษีอากรให้ถูกต้อง รักษาสภาพแวดล้อมและประหยัดพลังงาน ให้ความร่วมมือกับรัฐบาล รับผิดชอบต่อสังคม และแข่งขันกันอย่างเป็นธรรม

จริยธรรมของนักบริหารดังกล่าว ไม่เพียงแต่จะช่วยให้การดำเนินงานธุรกิจมีความมั่นคงและเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายเท่านั้น ยังเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยส่วนรวมอีกด้วย

บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ กรุงศรีอยุธยา จำกัด

บริหารงานโดยยึดหลักจริยธรรมดังกล่าว

ลงทุนที่มั่นคง ลงทุนกับเอ็ดโก้

บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ กรุงศรีอยุธยา จำกัด
AYUDHYA INVESTMENT AND TRUST CO., LTD.

ชั้น 7 อาคารธนาคารกรุงศรีอยุธยา 550 ถนนเพลินจิต กรุงเทพมหานคร โทร. 2527251-5
7th Floor, Bank Of Ayudhya Building, 550 Ploenchit Road, Bangkok Tel. 2527251-5

Editorial Committee	Economic Concentration and Political Influence in Thailand	6
Rangsan Thanapornpun	Krirkkiat Phipatseritham	
Suthinee Suktrakul	Evolution and Role of Farm Machinery in Thailand	40
Sansani Tantivit	Chesada Loohawenchit	
Srithapthim Phanichpan	Renu Pathnopas	
Chaiyan Rajchagool	Wage : A Problem of the Poor	70
Wanni Samranwet	Nipon Poapongsakorn	
Kittisak Prokati	Labor Force Participation of Married Women in Thailand	110
Chantaluck na Pombejra	Sukanya Nitangkorn	
Surin Pitsuwan	Child Labor : Whose Responsibility ?	122
Editor	Pranee Tinnakorn	
Charuvit Kasetsiri	Chit Fund Companies : A Step out of the Informal Money Market ?	148
Assistant Editor	Wanee Chongsiriwat	
Chaloemkiat Phlu-ngal	Special Feature	
Manager	Homosexuality	164
Pranom Kowinwipat	Pranom Sarojaman	
Managing Staff	Review Articles	
Niyada Choonhavongse	Phraya Suriyanuwat	180
Aurasa Veerapradit	Chusri Mantrpruk	
Supaporn Jarunpattana	Burma : King VS. Sangha	188
Suntharee Araval	Sunait Chutintranond	
Siripan Singhasiri	Book Reviews	198
Suwali Munlasan	From the Editor	238

วารสารธรรมศาสตร์เป็นวารสารทางวิชาการ
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์
เพื่อเผยแพร่วิทยาการความรู้
และความคิดเห็นใหม่ๆ ในแขนงวิชาที่เบ็ด
สอนในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ส่งเสริม
ให้อาจารย์และผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอผลงาน
ทางวิชาการ และเพื่อให้เป็นเอกสาร
อ่านประกอบการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

วารสารธรรมศาสตร์

ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓

กันยายน ๒๕๒๔

คณะกรรมการ
รังสรรค์ ชนะพรพันธ์
สุธินี สุขตระกูล
ศันสนีย์ ตันตวิทย์
ศรัทธาภิม พานิชพันธ์
ไชยันต์ รัชชกุล
วรรณิ์ สาราญเวทย์
กิตติศักดิ์ ปกติ
ฉันทกฤษณ์ ณ บ่อมเพชร
สุรินทร์ พิศสุวรรณ

บรรณาธิการ
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ
เฉลิมเกียรติ หิวนวล

ผู้จัดการ
ประนอม ไชวรินทร์

กองจัดการ
อรสา วีระประดิษฐ์
นิยะดา ชุมหวงศ์

สุภากรณ์ จรัสพัฒน์
สุนทรী อาสะวีย์

ศิริพันธ์ สิงห์ศิริ
สุวลี มุทธสาร

การผูกขาดทางเศรษฐกิจและการครอบงำทางการเมืองในประเทศไทย	๖
เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	
วิวัฒนาการและบทบาทของเครื่องจักรกลการเกษตรในประเทศไทย	๔๐
เจษฎา ไหลอันจิตร	
เรณู พัฒโนภาส	
คำแจ้ง : เรื่องของคนจน	๗๐
นิพนธ์ พัวพงศกร	
การเข้าสู่กำลังแรงงานของหญิงมีสามีในประเทศไทย	๑๑๐
สุกัญญา นิธิกร	
แรงงานเด็ก-ปัญหาของเด็กหรือปัญหาของรัฐ	๑๒๒
ปรวณี ทินกร	
การเล่นแชร์และบริษัทเงินแชร์	๑๔๘
วณิ์ จงศิริวัฒน์	
บทความพิเศษ	
ร็กร่วมเพศ	๑๖๔
ประนอม สโรชมาน	
บทความปริทัศน์	
พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค)	๑๘๐
ชูศรี มณีพฤกษ์	
พม่า : สถาบันกษัตริย์ VS สถาบันสงฆ์	๑๘๘
สุนทร ชุตินทรานนท์	
วิจารณ์หนังสือ	๑๙๘
(ดูสารบัญหน้า ๕)	
บรรณาธิการแถลง	๒๓๘

ทรงสนทนและข้อคิดเห็นในวารสารธรรมศาสตร์ฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน มิใช่ความรับผิดชอบของ
คณะกรรมการ ผู้ประสงค์จะนำข้อความใดๆ ไปพิมพ์เผยแพร่ต่อไป ต้องได้รับอนุญาตจากผู้เขียนตาม
กฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์และแจ้งให้ทางวารสารทราบตามวิธีปฏิบัติ

สารบัญวิจารณ์หนังสือ

ประกอบ ทองมา (แปล)	สาเหตุแห่งความยากจน	สมบูรณ์ ศิริประชัย	๑๕๙
ฟรังซัวส์ ฮูตาร์ท (เขียน)	ศาสนากับสังคมเอเชีย	สายชล วรรณรัตน์	๒๐๓
บัณฑาร อ่อนคำ และ เสรี พงศ์พิศ (แปล)			
สมพจน์ สมบูรณ์ และ ประนอม ศรีอ่อน (แปล)	พระศาสนจักรกับสิทธิมนุษยชน	คมสัน หุตะแพทย	๒๐๗
สุภัทร สุนทราภิรมย์	พุทธปรัชญากับปรัชญามาร์กซิสต์	อนุมิตร จันทระประภาพ	๒๑๐
สัณชัย สุวังกงกร	ทฤษฎีสถิต : ๑๙๓๕-๑๙๓๗	ถาวร สุขากันยา	๒๑๗
อึ้งรี บิแรน (เขียน)	ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ	ธาวิต สุขพานิช	๒๑๘
ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและคณะ (แปล)	และสังคมยุโรปสมัยกลาง		
พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (บรรณาธิการ)	ทัศนะจากต่างแดน : ไทยมองไทย	สมปอง ดวงไสว	๒๒๓
นาฏวิภา ขลิตานนท์	ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย	นครินทร์ เมฆไตรรัตน์	๒๒๔
Anthony Smith	The Geopolitics of Information	พิทยา วงศ์ไกรศรีทอง	๒๒๘

จิตต์ จงมนคง : When the Storm Comes 1962

เศรษฐกิจไทย

Thai Economy

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Thammasat University Journal

การผูกขาด ทางเศรษฐกิจ และการครอบงำ ทางการเมือง ในประเทศไทย

เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีและเปิดการค้าขายกับต่างประเทศอย่างเต็มที่ที่รัฐบาลได้ทำการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญแก่เป้าหมายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเน้นการประกอบการของธุรกิจเอกชนเป็นสำคัญ ในตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมา ปรากฏว่าอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศได้เติบโตในอัตราที่ค่อนข้างสูงมาก อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วดังกล่าว มิได้ช่วยให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไปดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากดอกผลจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจดังกล่าวนี้มิได้มีการกระจายหรือแจกจ่ายกันอย่างทั่วถึง ดังนั้น วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยจึงเป็นการเติบโตไปในลักษณะที่ทำให้เกิดการรวมอำนาจทางเศรษฐกิจมากขึ้นทำให้ช่องว่างในการกระจายรายได้มีความแตกต่างกันมากขึ้นและทำให้เกิดปัญหาการขัดแย้งในสังคมมากขึ้นด้วย ซึ่งปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นได้ปรากฏให้เห็นเด่นชัดมากขึ้นทุกทีในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาดังกล่าว ภายใตกระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น ภาคเศรษฐกิจเอกชนจะมีบทบาทอย่างสำคัญยิ่ง การพัฒนาและการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจะไม่มีทางสำเร็จลงได้ ถ้าหากรัฐบาลมิได้กำหนดแนวทางการแก้ไขอย่างถูกต้อง และได้รับการร่วมมืออย่างดีจากธุรกิจเอกชน ดังนั้นในบทความนี้จะกล่าวถึงบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจเอกชน โดยจะแบ่งการพิจารณา ดังนี้

๑. การพิจารณาบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจเอกชน
๒. วิเคราะห์การกระจุกตัวทางธุรกิจภายในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ
๓. การรวมตัวและการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจ
๔. อิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่

๑. การพิจารณาบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจเอกชน

การวัดบทบาทและอิทธิพลของธุรกิจเอกชนในระบบเศรษฐกิจนั้น เราอาจจะเริ่มด้วยการวิเคราะห์ถึงบทบาททางธุรกิจของธุรกิจเอกชนแต่ละหน่วยหรือแต่ละกลุ่มว่ามีอำนาจมากน้อยแค่ไหน และในขั้นต่อไปก็จะ

พิจารณาว่ากลุ่มธุรกิจเหล่านั้น นอกจากจะมีอำนาจทางธุรกิจแล้ว ยังมีอำนาจหรืออิทธิพลทางการเมืองด้วยหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ในขั้นต้นนี้เราจะพิจารณาแต่เฉพาะอำนาจทางธุรกิจก่อน

ในการวัดอำนาจทางธุรกิจของหน่วยธุรกิจหรือกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ นั้น โดยทั่วไปแล้วอาจแบ่งได้เป็นสองวิธีด้วยกัน กล่าวคือ การวัดการกระจุกตัวทางธุรกิจ และการวัดการรวมตัวหรือการเกาะกลุ่มทางธุรกิจ ซึ่งจะพิจารณาได้โดยย่อ ดังนี้

(๑) การวัดการกระจุกตัวทางธุรกิจ

ในการวัดการกระจุกตัวทางธุรกิจ (Business Concentration)^๑ นั้น เราจะศึกษาว่าในธุรกิจแต่ละแขนงนั้นมีการผูกขาดทางธุรกิจมากน้อยแค่ไหน กล่าวคือ เราจะดูว่าในธุรกิจต่าง ๆ นั้น มีผู้ผลิตหรือผู้ขายจำนวนกี่ราย และในจำนวนผู้ผลิตหรือผู้ขายเหล่านั้น มีผู้ผลิตหรือผู้ขายรายใหญ่จำนวนกี่ราย และทำการผูกขาดหรือครองตลาดธุรกิจนั้นร้อยละเท่าใด

การวัดการกระจุกตัวในทางธุรกิจที่กล่าวมานี้เราสามารถวัดออกมาเป็นสถิติตัวเลขออกมาได้ เป็นการวิเคราะห์การผูกขาดที่สามารถเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในบางครั้งเราอาจเรียกว่า "Visible Concentration" สำหรับข้อมูลที่ใช้ในการวัดการกระจุกตัวของธุรกิจโดยทั่วไปจะได้แก่ทรัพย์สิน และยอดขายหรือรายรับของธุรกิจเหล่านั้น

(๒) การวัดการรวมตัวหรือการเกาะกลุ่มทางธุรกิจ

การวิเคราะห์อำนาจการผูกขาดของธุรกิจนั้นนอกจากเราจะวัดลักษณะการกระจุกตัวทางธุรกิจแล้ว เราควรจะศึกษาถึงลักษณะการเกาะกลุ่ม และการรวมตัวของกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ อีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการประกอบธุรกิจในปัจจุบัน กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มักจะจัดรูปองค์กรของตนโดยการแยกกลุ่มธุรกิจของตนออกเป็นหลาย ๆ หน่วยเพื่อ

๑. ดู M.A. Adelman, "The Measurement of Industrial Concentration" *The Review of Economics and Statistics*, Vol. XXXIII (1951), pp. 269 - 98.

หลักเกณฑ์การควบคุมการผูกขาดของรัฐบาล นอกจากนั้น กลุ่มธุรกิจต่าง ๆ มักจะมีการรวมกลุ่ม หรือร่วมมือกัน โดยทำการผนึกกำลังเพื่อแสวงหา และรักษาผลประโยชน์ของตนหรือทำการต่อรองกับรัฐบาล ในธุรกิจที่มีการร่วมมือ และการเกาะกลุ่มกันนั้น บริษัทหรือหน่วยธุรกิจต่างๆ อาจ จะทำการแข่งขันกันภายในกรอบของผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น ธุรกิจจะไม่แข่งขันกันในด้านราคา แต่จะแข่งขันกันในด้านของการโฆษณาและการส่งเสริมการขาย เป็นต้น

การวิเคราะห์การรวมตัวหรือการเกาะกลุ่มทางธุรกิจที่กล่าวมานี้ เราจะไม่สามารถแสดงออกมาเป็นสถิติตัวเลขได้ แต่เราอาจจะบอกได้ว่าในธุรกิจแต่ละแขนงมีการเกาะกลุ่มและการรวมตัวกันมากน้อยแค่ไหน การวิเคราะห์ลักษณะการเกาะกลุ่ม ที่ว่าเราอาจจะเรียกว่า "Invisible Concentration"^๒ อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า การวิเคราะห์ลักษณะการเกาะกลุ่มของธุรกิจที่กล่าวมานี้ จะไม่สามารถแสดงให้เราเห็นอย่างเป็นรูปธรรมก็ตาม แต่จากการศึกษาจะทำให้เราพอรู้ได้ว่า ในธุรกิจแต่ละแขนงนั้นมีการผูกขาดทางธุรกิจมากน้อยแค่ไหน และเราควรจะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

สำหรับการวิเคราะห์การผูกขาดในระบบเศรษฐกิจของไทยนั้น เราจะทำการวิเคราะห์ทั้งลักษณะการกระจุกตัวทางธุรกิจ และลักษณะการรวมตัวหรือการผูกขาดทางธุรกิจ ซึ่งจะได้กล่าวถึงในลำดับต่อไป

๒. วิเคราะห์การกระจุกตัวทางธุรกิจในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ

ในการวิเคราะห์ลักษณะการผูกขาดทางเศรษฐกิจของประเทศนั้น เราควรให้ความสนใจเป็นพิเศษแก่ภาคเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่เป็นหัวใจในการควบคุมเศรษฐกิจของประเทศ ในกรณีของประเทศไทยนั้น ภาคเศรษฐกิจที่เป็นพื้นฐานในการผลิตจะได้แก่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคเกษตรกรรมจะเป็นรากฐานทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด ในขณะเดียวกัน ภาคการส่งออกและการนำเข้าจากต่างประเทศก็มีความสำคัญมาก ทั้งนี้เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบที่เปิดกว้างมีการค้าขายกับต่างประเทศมาก นอกจากภาคเศรษฐกิจที่สำคัญทั้งสี่ส่วนที่กล่าวมาแล้ว ก็มีภาคการค้า

และบริการอื่น ๆ และภาคธุรกิจการเงิน ซึ่งเป็นหัวใจในการควบคุมระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ภาคเศรษฐกิจแต่ละส่วนที่ได้กล่าวมาแล้วต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมเป็นพื้นฐานในการผลิต ภาคการส่งออกและการนำเข้าเป็นภาคที่ทำการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศและภาคธุรกิจการเงินเป็นหัวใจในการควบคุมระบบเศรษฐกิจ จากลักษณะความสัมพันธ์ทางโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจที่กล่าวมานั้น เราอาจจะทำการวิเคราะห์ลักษณะการผูกขาดในระบบเศรษฐกิจของไทย โดยการศึกษาศักยภาพการผูกขาดในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญบางภาค ดังนี้

(๑) ภาคธุรกิจการเงิน เป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดในการผูกขาดทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เนื่องจากการประกอบธุรกิจในปัจจุบัน เงินทุนจะเป็นปัจจัยที่สำคัญมาก ดังนั้นผู้ที่สามารถผูกขาดหรือควบคุมการใช้เงินทุนในระบบเศรษฐกิจ ได้ก็จะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลมากในทางเศรษฐกิจ^๓

(๒) ภาคการส่งออก เป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตทางการเกษตร การนำเข้าและอุตสาหกรรม อย่างไรก็ตาม สำหรับการผลิตในภาคการเกษตรนั้น มีผู้ผลิตอยู่เป็นจำนวนมาก เราไม่สามารถวิเคราะห์การผูกขาดในภาคการเกษตรด้วยการศึกษาอำนาจการผูกขาดของผู้ผลิตแต่ละกลุ่ม หรือแต่ละครัวเรือน วิธีการศึกษาที่ง่ายที่สุดอาจจะทำการวิเคราะห์การผูกขาดในการส่งออกสินค้าเกษตรกรรม และการผูกขาดในอุตสาหกรรมการเกษตรที่สำคัญบางประเภท สำหรับการวิเคราะห์การผูกขาดในที่นี้จะเลือกศึกษาศักยภาพการผูกขาดในการส่งออกสินค้าที่สำคัญบางชนิดเท่านั้น

(๓) ภาคอุตสาหกรรม ในปัจจุบันภาคอุตสาหกรรมเริ่มเข้ามามีบทบาทในทางเศรษฐกิจมากขึ้น กล่าวคือสัดส่วนของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเมื่อเทียบกับผลิต

๒. Herman Daems, *The Holding Company and Corporate Control* (H.E. Stenfert Kroese B.V. 1978).

๓. ศุ Samir Amin, *Unequal Development* (Oxford University Press, 1978), pp. 78-92.

ในรูปของมันเส้นหรืออัดเป็นเม็ด ซึ่งใช้เป็นอาหารสัตว์ การส่งออกแต่ละครั้งต้องส่งครั้งละมาก ๆ ซึ่งต้องใช้เงินทุนมาก และส่วนใหญ่ส่งไปขายในตลาดร่วมยุโรป

ถ้าหากพิจารณาอัตราการกระจุกตัวทางธุรกิจในการส่งออกโดยพิจารณาจากจำนวนผู้ส่งออกแล้วจะพบว่า ในปี ๒๕๒๒ มีผู้ส่งออกเป็นจำนวน ๕๑ ราย บริษัทที่ใหญ่ที่สุด ๑๐ บริษัทแรก คุมการส่งออกประมาณร้อยละ ๔๘.๖๓ ของการส่งออกทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม ผู้ส่งออกของไทยส่วนใหญ่จะเป็นลูกมือของบริษัทข้ามชาติ กล่าวคือเป็นบริษัทที่ส่งต่อให้กับบริษัทต่างชาติซึ่งเป็นผู้ส่งออกอีกทอดหนึ่ง สำหรับบริษัทต่างชาติที่ควบคุมการส่งออกที่สำคัญได้แก่ ไครน เทเร็กซ์ บีเตอร์เครเมอร์ และ อัลเฟรดทอปเฟอร์ ในปี ๒๕๒๑ บริษัททั้งสี่ควบคุมการส่งออกประมาณกว่าร้อยละ ๕๐ ของการส่งออกทั้งหมด

จากการวิเคราะห์ลักษณะ การผูกขาด ในการส่งออกของผลิตผลทางการเกษตรที่สำคัญได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าในธุรกิจการส่งออกนั้นมีการผูกขาดค่อนข้างมากซึ่งการผูกขาดในการส่งออกดังกล่าวนี้พอจะสะท้อนให้เห็นการผูกขาดในการรับซื้อผลิตผลเกษตรภายในประเทศด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากราคาพืชผลเกษตรที่เป็นสินค้าขาออกที่สำคัญนั้น จะมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับราคาที่ส่งออก ดังนั้น เมื่อเกิดการผูกขาดในการส่งออกแล้ว ย่อมจะก่อให้เกิดการผูกขาดในการรับซื้อผลิตผลภายในประเทศด้วย

๒.๓ การกระจุกตัวและการผูกขาดในภาคอุตสาหกรรม

ในปัจจุบันอุตสาหกรรมเป็นภาคเศรษฐกิจที่ได้เข้ามาับบทบาทในโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยมากขึ้น ในปี ๒๕๒๒ มูลค่าของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเมื่อเทียบกับมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติแล้วจะตกประมาณร้อยละ ๒๐ ซึ่งในปี ๒๕๐๑ สัดส่วนดังกล่าวมีเพียงร้อยละ ๑๑ เท่านั้น การที่สัดส่วนของอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ ก็เนื่องจากการส่งเสริมการลงทุนของรัฐบาลโดยเน้นการประกอบการของเอกชนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามอุตสาหกรรมในประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็น

อุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าเพื่อทดแทนการนำเข้าจากต่างประเทศ และเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีและวัสดุที่สำคัญบางชนิดจากต่างประเทศ ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมสมัยใหม่ส่วนใหญ่ จะทำการร่วมทุนกับต่างประเทศ หรือเป็นบริษัทในเครือของต่างประเทศ ดังนั้น บริษัทต่างชาติจึงเข้ามามีอิทธิพลในภาคอุตสาหกรรมของประเทศไทยมาก

อย่างไรก็ตาม การประกอบกิจการในอุตสาหกรรมนั้น เป็นกิจการที่ต้องใช้เงินทุนมาก และมีกรรมวิธีการผลิตที่ซับซ้อน ดังนั้น การผูกขาดจึงเกิดขึ้นได้มาก ในกรณีของประเทศไทยนั้น ถ้าหากพิจารณาจากอุตสาหกรรมสมัยใหม่แล้ว จะพบว่าอัตราการกระจุกตัวหรือการผูกขาดในอุตสาหกรรมสมัยใหม่จะมีสูงมาก ดังจะพิจารณาได้จากข้อมูลโดยสรุปได้จากตารางที่ ๖ ซึ่งมีข้อสังเกตบางประการโดยย่อ ดังนี้

ประการแรก ข้อมูลในตารางที่ ๖ นั้น แสดงให้เห็นระดับการกระจุกตัวทางธุรกิจ ในอุตสาหกรรมที่สำคัญบางประเภท โดยใช้กำลังการผลิต ยอดทรัพย์สิน และยอดขายหรือรายรับ ของผู้ผลิตแต่ละรายเป็นเครื่องวัด จะสังเกตได้ว่าแต่ละอุตสาหกรรมจะมีผู้ผูกขาดโดยรายเดียวค่อนข้างสูงมาก เช่น อุตสาหกรรมการถลุงดีบุก น้ำมันปิโตรเลียม ทุยเคมี ปูนซีเมนต์ เหล็กเส้น ยางรถยนต์ เบียร์ และการสกัดน้ำมันละหุ่ง เป็นต้น อย่างไรก็ตามในอุตสาหกรรมต่าง ๆ นั้น ถ้าหากจะวัดอัตราการกระจุกตัวโดยพิจารณาจากจำนวนผู้ผลิตรายใหญ่หรือลักษณะของกลุ่มแล้ว เราจะพบว่าในอุตสาหกรรมต่าง ๆ นั้นจะถูกผูกขาดโดยผู้ผลิตรายใหญ่เพียงไม่กี่ราย เช่น ในอุตสาหกรรมน้ำตาลทรายมีถึง ๔๒ บริษัท ถ้าหากพิจารณาในรูปของกลุ่มแล้วจะพบว่าผู้ผลิตน้ำตาลทรายรายใหญ่เพียง ๓ กลุ่ม ควบคุมปริมาณการผลิตประมาณร้อยละ ๕๔ ของการผลิตทั้งหมด กล่าวคือกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดคือกลุ่มไทยรุ่งเรืองหรือตระกูลธนญาธร คุมอยู่ร้อยละ

๔. คุราละเช็คใน เกร็กเกียร์ดี พิคคินส์เสรีธรรม วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔) หน้า ๑๕๐ - ๒๐๗

ตารางที่ ๖
ระดับการกระจุกตัวทางธุรกิจในอุตสาหกรรมที่สำคัญ
บางประเภท ปี ๒๕๒๑ - ๒๕๒๒
(หน่วย : ร้อยละ)

ประเภทอุตสาหกรรม	จำนวนผู้ผลิต		กำลังการผลิต	ทรัพย์สิน	ยอดขาย
	รวม	รายใหญ่			
๑. การถลุงดีบุก	๓	๑	๕๕.๐๐		
๒. น้ำมันปิโตรเลียม	๔	๑	-	๔๖.๐๐	๓๔.๖๐
๓. ปูนซีเมนต์	๓	๑	-	๖๗.๗๑	๘๔.๗๗
๔. เหล็กเส้น	๗	๑	๓๒.๓๓		
		๔	๘๘.๗๑		
๕. น้ำตาลทราย	๔๒	๑*	๒๒.๘๑		
		๓*	๕๔.๒๖		
๖. ปุ๋ยเคมี	๑	๑๑	๑๐๐.๐๐		
๗. ยางรถยนต์	๓	๑	๔๒.๐๗		
๘. นมข้นหวาน	๔	๑		๔๕.๒๘	๔๕.๑๗
๙. สับประรดกระป๋อง	๑๔	๑	๓๐.๐๘		
		๓	๗๑.๑๕		
๑๐. รถจักรยานยนต์	๔	๑	๓๗.๓๐		
๑๑. เบียร์	๓	๑		๘๔.๗๒	
๑๒. กระดาษแผ่น	๑	๑	๑๐๐.๐๐		
๑๓. ถังแก๊ส	๑	๑	๑๐๐.๐๐		
๑๔. ผงชูรส	๒	๑		๗๖.๐๐	๘๓.๐๐
๑๕. การผลิตชิปและกระดุม	๒	๑	๖๘.๕๖		
๑๖. กระเบื้องดินเผาและโมเสก	๑๐	๑		๔๒.๐๕	
๑๗. บันไดยและทอผ้า	๔๕	๕*		๔๕.๒๓	
๑๘. อุตสาหกรรมฝ้ายจากขวด	๒	๑		๗๕.๐๐	
๑๙. อุตสาหกรรมอลูมิเนียม	๑	๑	๑๐๐.๐๐		
๒๐. การสกัดน้ำมันละหุ่ง	๑	๑	๑๐๐.๐๐		

หมายเหตุ : สำหรับอุตสาหกรรมน้ำตาลและอุตสาหกรรมบันไดยและทอผ้า จำนวนผู้ผลิตรายใหญ่เป็นตัวเลขของกลุ่มบริษัท

ที่มา : เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔) ตารางที่ ๔.๒๖

ละ ๒๒.๘๑ กลุ่มที่ใหญ่เป็นอันดับสองคือกลุ่มกว้างสั้น หรือตระกูลชินธรรมมิตรคูมอยู่ร้อยละ ๑๓.๔๕ ส่วนกลุ่มที่ใหญ่อันดับสามได้แก่ กลุ่มมิตรผล หรือตระกูล ว่องกุศลกิจ คูมอยู่ประมาณร้อยละ ๑๕.๐๐ ในบรรดา โรงงานน้ำตาลต่างๆ ทั้งสี่สิบกว่าโรงนั้นจะมีการร่วมมือ และการรวมกลุ่มกันอย่างใกล้ชิดในการต่อรองกับรัฐบาล เพื่อรักษาและแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่อุตสาหกรรม ของตน ทั้งนี้เนื่องจากน้ำตาลเป็นสินค้าที่อยู่ในการควบคุมของรัฐบาล ดังนั้นในอุตสาหกรรมน้ำตาลจึงเป็นการผูกขาดในลักษณะของกลุ่ม ในอุตสาหกรรมอื่นๆ ก็มีลักษณะการร่วมมือและการรวมกลุ่มเพื่อผูกขาดในทำนองเดียวกันกับอุตสาหกรรมน้ำตาล

ประการที่สอง ในบรรดาอุตสาหกรรมสมัยใหม่นั้นส่วนใหญ่จะเป็นการผูกขาดโดยบริษัทต่างชาติ หรือบริษัทเป็นการร่วมทุนกับบริษัทต่างชาติ สำหรับอุตสาหกรรมสำคัญที่ผูกขาดโดยบริษัทต่างชาติได้แก่ อุตสาหกรรมน้ำมันปิโตรเลียม อุตสาหกรรมรถดับเพลิง ส่วนอุตสาหกรรมอื่นๆ นั้น ส่วนใหญ่จะเป็นร่วมทุนระหว่าง นายทุนไทยกับชาวต่างประเทศ เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ อุตสาหกรรมรถยนต์ อุตสาหกรรมเหล็ก และปุ๋ยเคมี เป็นต้น

ประการที่สาม สำหรับอุตสาหกรรมอื่นๆ ที่มีได้กล่าวถึงนั้น โดยทั่วไปแล้วจะมีผู้ผลิตหลายราย แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะการกระจุกตัวหรือการผูกขาดทางธุรกิจก็มีลักษณะคล้ายคลึงกับอุตสาหกรรมที่ได้กล่าวมาแล้ว กล่าวคือในแต่ละอุตสาหกรรมจะมีผู้ผลิตรายใหญ่เพียงไม่กี่รายเป็นผู้ควบคุมตลาด เช่น อุตสาหกรรมน้ำตาล อุตสาหกรรมนม และอุตสาหกรรมผงซักฟอก เป็นต้น

ในบรรดาอุตสาหกรรมสมัยใหม่ที่ได้กล่าวมานั้น ลักษณะของการผูกขาดนั้นอาจเกิดขึ้นโดยธรรมชาติเนื่องจากต้องใช้เงินลงทุนมากหรือต้องใช้เทคโนโลยีในการผลิตที่ล้นซับซ้อน และการผูกขาดที่เกิดขึ้นโดยผลของกฎหมายในการกีดกันผู้ผลิตรายใหม่เข้าไปแข่งขันในอุตสาหกรรมนั้น อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยนั้น การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลมีส่วนในการส่งเสริมการผูกขาดอย่างมากทีเดียว เช่น ตามกฎหมาย

การส่งเสริมการลงทุน รัฐบาลจะให้การคุ้มครองและสิทธิพิเศษต่างๆ แก่บริษัทที่ได้รับการส่งเสริม การกระทำดังกล่าวเท่ากับเป็นการส่งเสริมการผูกขาดโดยปริยายนั่นเอง นอกจากนี้ การประกอบธุรกิจและอุตสาหกรรมต่างๆ นั้นจะต้องขอใบอนุญาตจากรัฐบาล ในระบบการควบคุมการประกอบอุตสาหกรรมนั่นเองก็เป็นเหตุสำคัญให้เกิดการผูกขาดในแต่ละอุตสาหกรรม โดยที่กลุ่มผู้ผลิตในแต่ละกลุ่มอุตสาหกรรมจะพยายามวิ่งเต้นเพื่อกีดกันผู้ผลิตรายใหม่ที่จะเข้ามาแข่งขัน

๓. การรวมตัวและการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจ

การวิเคราะห์ลักษณะการผูกขาดทางเศรษฐกิจนั้น นอกจากเราจะวิเคราะห์ลักษณะของการผูกขาดหรือการกระจุกตัวทางธุรกิจภายในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วเราควรที่จะพิจารณาถึงลักษณะของการรวมตัวและการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจของกลุ่มธุรกิจต่างๆ ด้วย ซึ่งจากการวิเคราะห์การรวมตัวและการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจจะทำให้เราสามารถศึกษาบทบาทและอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจเอกชนได้ดังนี้

ในการวิเคราะห์การรวมตัวและการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจในที่นี้ เราอาจจะพิจารณาถึงพลังทางเศรษฐกิจของกลุ่มธุรกิจที่สำคัญต่างๆ และลักษณะการเกาะกลุ่มระหว่างกลุ่มธุรกิจอันสำคัญเหล่านั้น ซึ่งในที่นี้จะขอแยกการพิจารณาโดยย่อดังนี้

๓.๑ พลังทางเศรษฐกิจของกลุ่มธุรกิจที่สำคัญ

สำหรับการวิเคราะห์พลังทางเศรษฐกิจของกลุ่มธุรกิจที่สำคัญต่างๆ ในที่นี้จะพิจารณาดังทรัพย์สินทางธุรกิจที่อยู่ในบริษัทของกลุ่มต่างๆ โดยทำการรวบรวมจากงบการเงินของบริษัทต่างๆ เหล่านั้น อย่างไรก็ตาม การพิจารณาดังบริษัทที่อยู่ในแต่ละกลุ่มนั้นจะพิจารณาดังลักษณะการเป็นเจ้าของและอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจนั้นเป็นสำคัญ

ข้อมูลในตารางที่ ๑ ถึงตารางที่ ๑๐ จะแสดงให้เห็นพลังทางเศรษฐกิจของกลุ่มธุรกิจที่สำคัญต่างๆ ที่อยู่ในเครือของแต่ละกลุ่มเท่านั้น อย่างไรก็ตามในการ

ตารางที่ ๗
ทรัพย์สินของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย ปี ๒๕๒๑ - ๒๕๒๒

หน่วย : ล้านบาท

ขนาดของทรัพย์สินของกลุ่มธุรกิจ	จำนวน กลุ่ม	จำนวนบริษัท	ทรัพย์สิน	ร้อยละ
๑. กลุ่มธนาคารพาณิชย์	๑๒	๔๐๓	๓๐๕,๔๖๗	๗๓.๒๕
๒. ทรัพย์สิน ๓,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ล้านบาท	๑๒	๓๘๔	๖๓,๗๕๖	๑๕.๐๕
๓. ทรัพย์สิน ๒,๐๐๐-๒,๕๐๐ ล้านบาท	๖	๗๒	๑๔,๗๘๖	๓.๔๕
๔. ทรัพย์สิน ๑,๐๐๐-๑,๕๐๐ ล้านบาท	๑๖	๑๕๕	๒๐,๕๓๔	๕.๘๖
๕. ทรัพย์สิน ๕๐๐-๘๕๐ ล้านบาท	๑๕	๑๓๔	๑๓,๕๒๕	๓.๓๑
รวม	๖๕	๑,๑๕๒	๔๒๒,๔๖๖	๑๐๐.๐๐

ที่มา : เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๔)

ตารางที่ ๘
ทรัพย์สินของกลุ่มธนาคารพาณิชย์และบริษัทในเครือ ปี ๒๕๒๒

(หน่วย : ล้านบาท)

ชื่อกลุ่ม	จำนวน บริษัท	ทรัพย์สิน	รายรับ	ธุรกิจที่สำคัญของกลุ่ม
ทรัพย์สินตั้งแต่ ๒๐,๐๐๐ ล้านบาทขึ้นไป				
๑. กลุ่มโกลดพนิน				ธนาคารกรุงเทพ
ธุรกิจการเงิน	๑๕	๑๑๕,๘๓๒	-	บริษัทสินเอเชีย
ธุรกิจอื่น ๆ	๖๕	๖,๓๘๖	๗,๓๘๖	
รวม	๘๐	๑๒๑,๒๑๘	๗,๓๘๖	
๒. กลุ่มเคซีไอบี				ธนาคารศรีนคร
ธุรกิจการเงิน	๒๒	๓๕,๕๕๐	-	บริษัทสุรามหาราชบุรี
ธุรกิจอื่น ๆ	๗๑	๔,๗๓๓	๒,๕๓๓	
รวม	๙๓	๔๐,๒๘๓	๒,๕๓๓	
๓. กลุ่มลำชา				ธนาคารกสิกรไทย
ธุรกิจการเงิน	๗	๓๕,๓๔๕	-	บริษัทลือเกียรติ (กรุงเทพฯ)
ธุรกิจอื่น ๆ	๕๘	๓,๓๓๕	๒,๘๕๓	
รวม	๖๕	๓๘,๖๘๐	๒,๘๕๓	
๔. สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์				ธนาคารไทยพาณิชย์
ธุรกิจการเงิน	๗	๒๐,๖๐๘	-	บริษัทปูนซีเมนต์ไทย
ธุรกิจอื่น ๆ	๓๕	๑๕,๒๕๘	๑๕,๒๕๗	
รวม	๔๒	๓๕,๘๖๖	๑๕,๒๕๗	

ตารางที่ ๘ (ต่อ)

ชื่อกลุ่ม	จำนวนบริษัท	ทรัพย์สิน	รายรับ	ธุรกิจที่สำคัญของกลุ่ม
๕. กลุ่มคณกรักษ์ ธุรกิจการเงิน ธุรกิจอื่น ๆ	๔ ๒๘	๑๘,๖๕๐ ๔,๑๗๕	- ๒,๐๒๑	ธนาคารกรุงศรีอยุธยา บริษัทปูนซีเมนต์นครหลวง
รวม	๓๒	๒๒,๘๒๖	๒,๐๒๑	
ทรัพย์สินต่ำกว่า ๒๐,๐๐๐ ล้านบาท ๖. กลุ่มฟินิจันคัก ธุรกิจการเงิน ธุรกิจอื่น ๆ	๒ ๔	๑๐,๓๓๓ ๔๗๐	- ๓๘๒	ธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ บริษัทอุตสาหกรรมวิวัฒน์
รวม	๖	๑๐,๘๐๓	๓๘๒	
๗. กลุ่มกาญจนพาณิชย์ ธุรกิจการเงิน ธุรกิจอื่น ๆ	๒ ๖	๕,๔๘๓ ๘๕๑	- ๑๔๑	ธนาคารนครหลวงไทย บริษัทบางกอกแลนด์
รวม	๘	๑๐,๓๓๔	๑๔๑	
๘. กลุ่มธาวณิปลูก ธุรกิจการเงิน ธุรกิจอื่น ๆ	๔ ๑๑	๖,๕๐๓ ๒,๕๖๖	- ๑,๔๕๕	ธนาคารเอเชียทรัสต์ บริษัทชลประทานซีเมนต์ บางกอกเอ็นเตอร์เทนเมนต์
รวม	๑๕	๘,๙๖๙	๑,๔๕๕	
๙. กลุ่มเพ็ญชาติและชลวิจารณ์ ธุรกิจการเงิน ธุรกิจอื่น ๆ	๓ ๑๐	๖,๓๐๕ ๕๓๒	- ๒๒๕	สหธนาคาร บริษัทปิยะณรงค์ บริษัทชำนาญ
รวม	๑๓	๖,๘๓๗	๒๒๕	
๑๐. กลุ่มนันทาวิวัฒน์ ธุรกิจการเงิน ธุรกิจอื่น ๆ	๑ ๑๒	๒,๒๓๘ ๔๐๑	- ๓๖๓	ธนาคารแหลมทอง กรุงเทพอิมพีเรียลและไฮโด คลั่งสินค้าไพศาล
รวม	๑๓	๒,๖๓๙	๓๖๓	
๑๑. กลุ่มหวั่งหลี ธุรกิจการเงิน ธุรกิจอื่น ๆ	๕ ๒๖	๑,๘๕๓ ๓๔๑	- ๑,๒๕๕	ธนาคารหวั่งหลี บริษัทพลผล หวั่งหลีประกันภัย
รวม	๓๑	๒,๑๙๔	๑,๒๕๕	
๑๒. กลุ่มทวีสิน ธุรกิจการเงิน	๑	๒,๘๕๕	๒๕๔	ธนาคารไทยทุน
รวม ๑๒ กลุ่ม	๔๐๓	๓๐๕,๕๓๖	๓๔,๖๗๕	

หมายเหตุ : สำหรับธนาคารพาณิชย์และธุรกิจการเงินแสดงข้อมูลเฉพาะยอดทรัพย์สิน ส่วนบริษัทธุรกิจอื่น ๆ จะแสดงยอดรายรับด้วย

ตารางที่ ๕
ทรัพย์สินของกลุ่มอุตสาหกรรมและธุรกิจขนาดใหญ่ที่มี
ทรัพย์สินตั้งหนังสือถึงสองพันล้านบาท
ปี ๒๕๒๑ - ๒๕๒๒
(หน่วย : ล้านบาท)

ชื่อกลุ่ม	จำนวน บริษัท	ทรัพย์สิน	รายรับ	บริษัทที่สำคัญของกลุ่ม
ก. สินทรัพย์ระหว่าง ๓,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ ล้านบาท				
๑. กลุ่มศรีกรุงพัฒนา - ตระกูลเลาหทัย - ตระกูลเศรษฐพรพงศ์ - ตระกูลตงตรงศักดิ์	๑๗	๕,๐๕๕	๘,๓๑๐	ศรีกรุงพัฒนา ไทยเซ็นทรัลเคมี ยูไนเต็ดฟลาวมิลล์
๒. กลุ่มบุญสูง - ตระกูลบุญสูง - ร่วมทุนกับญี่ปุ่น	๑๖	๗,๕๕๘	๖,๐๗๖	ศรีเพชรชัยชูเซลล์ ไทยน้ำทิพย์ ไทยบริจิสโตน
๓. กลุ่มโพธิ์ตันจักร - ตระกูลโพธิ์ตันจักร - ร่วมทุนกับญี่ปุ่น	๑๔	๗,๑๕๕	๔,๕๘๑	โรงงานอุตสาหกรรม ผ้าไหมไทย เทชินโพลีเอสเตอร์
๔. กลุ่มสหยูเนี่ยน - ตระกูลโชควัฒนา - ตระกูลดารกานนท์	๖๕	๗,๐๗๓	๗,๘๕๐	สหยูเนี่ยน สหพัฒนพิบูลย์ เท็กปอร์อินเตอร์เนชั่นแนล
๕. กลุ่มสยามกลการ - ตระกูลพรประภา	๕๓	๖,๕๕๗	๗,๒๓๘	สยามกลการ สยามยามาฮา สยามกลการและนิสสัน
๖. กลุ่ม พี. เอส. เอ. - พร สิทธิอำนวย - สุธี นพคุณ - บุญชู โรจนเสถียร	๔๕	๖,๐๓๘	๑,๔๕๔	รามาทาวเวอร์ สยามเกรดิท บ้านและที่ดินไทย อินเตอร์ไลฟ์

ชื่อกลุ่ม	จำนวน บริษัท	ทรัพย์สิน	รายรับ	บริษัทที่สำคัญของกลุ่ม
๗. กลุ่มศรีเฟื่องฟุ้ง - ตระกูลศรีเฟื่องฟุ้ง - ตระกูลอัสสกุล - ตระกูลพานิชชะวะ - ตระกูลอดิเรกสาร - ร่วมทุนกับญี่ปุ่น	๓๒	๔,๕๓๖	๓,๕๖๓	กระจกไทย-ฮาชาฮิ ไทยเทชิน อุตสาหกรรมทอผ้าไหม กิดเยียร์ (ประเทศไทย) บุญศรีพานิชย์
๘. กลุ่มเจริญโภคภัณฑ์ - ตระกูลเจียรวนนท์	๔๓	๓,๑๓๐	๕,๓๐๖	เจริญโภคภัณฑ์ เจียไต๋ส่งเสริมเกษตรกรรม
๙. กลุ่มเจ้าขวัญยืน - ตระกูลเจ้าขวัญยืน - ร่วมทุนกับต่างประเทศ	๑๔	๓,๐๕๒	๕,๕๔๒	โรงกลั่นน้ำมันไทย อัลฟาโฮลดิ้ง บางกอกเดินเรือและการค้า
๑๐. กลุ่มชินธรรมมิตร - ตระกูลชินธรรมมิตร	๑๘	๓,๐๓๓	๑,๔๔๓	น้ำตาลธนบุรี น้ำตาลนิวกวางฮันหลี น้ำตาลขอนแก่น
๑๑. กลุ่มโอสดสภา - ตระกูลโอสดานุเคราะห์	๓๐	๓,๐๒๓	๒,๖๓๓	โอสดสภา เจนเนอร์ไฟฟ้าเนชั่น
๑๒. กลุ่มธนาพรชัย - ตระกูลเลียงไพรัตน์ - ตระกูลแต่ไพสิฐพงษ์	๓๓	๓,๐๒๒	๓,๖๕๕	ธนาพรชัย เบทาโกร เซ็นทาโก
	๓๘๔	๖๓,๓๕๖	๖๒,๕๔๓	
ข. ทรัพย์สินระหว่าง ๒,๐๐๐-๒,๕๕๐ ล้านบาท ๑๓. กลุ่มอิตัลไทย - ตระกูลกรรมสุต - ร่วมทุนกับอิตาเลียน	๑๓	๒,๕๑๐	๒,๕๔๕	อิตาเลียนไทย คิวเวลลิปเมนต์

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อกลุ่ม	จำนวน บริษัท	ทรัพย์สิน	รายรับ	บริษัทที่สำคัญของกลุ่ม
๑๔. กลุ่มกมลสุโกศล - ตระกูลสุโกศล - ตระกูลเชียรประสิทธิ์ - ตระกูลปัจฉิมสวัสดิ์	๒๓	๒,๓๓๓	๒,๐๓๕	กมลสุโกศล สยามเบียร์ สหไทยไฟแนนซ์ สุโกศลมาสด้าอุตสาหกรรม
๑๕. กลุ่มไทยรวมทุน - ตระกูลอัมภากร - ตระกูลวรรณประเสริฐ - ตระกูลสินธวรรณรงค์ - ตระกูลมนคงเจริญ		๒,๕๕๐	๒,๓๒๐	ไทยรุ่งเรืองอุตสาหกรรม ไทยอุตสาหกรรมน้ำตาล ไทยรวมทุนคลังสินค้า น้ำตาลกรุงเทพ น้ำตาลไทยเอกลักษณ์
๑๖. กลุ่มไทยเกรียงฯ - ตระกูลศิริขัมมงคล - ตระกูลชัยบุญวุฒิ	๒	๒,๒๕๕	๕๓๐	ไทยเกรียงบัน ทอฟก๊อช
๑๗. กลุ่มกรุงเทพบริการ - ตระกูลสมประกิจ	๑๔	๒,๑๕๓	๗๘๔	กรุงเทพบริการ นครหลวงเส้นใยสังเคราะห์
๑๘. กลุ่มยิบอินซอย - ตระกูลยิบอินซอย - ตระกูลชูตระกูล	๑๒	๒,๐๕๘	๑,๓๕๖	ยิบอินซอย เทพาณิช
รวม ๖ กลุ่ม	๓๒	๑๔,๓๘๓	๑๐,๐๕๐	
ก. ทรัพย์สินระหว่าง ๑,๐๐๐ - ๑,๕๕๐ ล้านบาท				
๑๙. กลุ่มมิตรผล - ตระกูลว่องกุลกิจ - ตระกูลผานิตวงศ์ - ตระกูลผานิตพิเศวรงค์	๕	๑,๖๖๕	๑,๑๑๓	น้ำตาลมิตรผล น้ำตาลบ้านโป่ง น้ำตาลมิตรสยาม
๒๐. กลุ่มแหลมทองสหการ - ตระกูลกณารณวนิชย์	๑๕	๑,๕๕๐	๒,๑๕๓	แหลมทองสหการ แหลมทองฟาร์ม
๒๑. กลุ่มโรงงานกระดาษสหไทย	๑๓	๑,๔๕๘	๑,๓๔๔	โรงงานกระดาษสหไทย

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อกลุ่ม	จำนวน บริษัท	ทรัพย์สิน	รายรับ	บริษัทที่สำคัญของกลุ่ม
- ตระกูลนิรวิาสิน - ตระกูลสงวนปิยะพันธ์ - ตระกูลวงศ์ศิริเดช				โรงงานกระดาษกรุงเทพ
๒๒. กลุ่มจิราธิวัฒน์ - ตระกูลจิราธิวัฒน์	๒๑	๑,๔๖๕	๑,๒๕๖	ห้างเซ็นทรัลดีพาร์ตเมนต์สตรี และสรรพสินค้าชิดลม
๒๓. กลุ่มอัสสกุล - ตระกูลอัสสกุล	๑๒	๑,๔๓๒	๔๘๖	เงินทุนมหาสมุทร สยามโฮม
๒๔. กลุ่มกาญจนจารี - ตระกูลกาญจนจารี	๕	๑,๓๖๔	๒,๐๕๓	ซีว เนชั่นแนลไทย
๒๕. กลุ่มเอื้อวัฒนสกุล	๑๖	๑,๓๑๐	๖๓๒	พาราวินเซอร์ เงินทุน ฯ พารา
๒๖. กลุ่มวัชรเวดิน - ตระกูลวัชรเวดิน	๑๓	๑,๒๕๕	๕๑๑	เงินทุนเกียรตินาถ สุระตะวันออก น้ำตาลตะวันออก
๒๗. กลุ่มวิริยะพันธ์ - ตระกูลวิริยะพันธ์	๔	๑,๒๕๑	๔๕๕	ธนบุรีประกอบรถยนต์ เมืองโบราณ
๒๘. กลุ่มเฮอร์วีนทรสต์ - ตระกูลจิรชนานนท์	๔	๑,๒๐๒	-	เงินทุนเฮอร์วีนทรสต์ เงินทุน ฯ พาณิช
๒๙. กลุ่มวิศวลบุญ - ตระกูลวิศวลบุญ - ร่วมทุนกับญี่ปุ่น	๓	๑,๑๓๘	๑,๖๓๔	จี.เอส.สตี้ล แผ่นเหล็กวิลาสไทย
๓๐. กลุ่มไชยวรรณ - ตระกูลไชยวรรณ	๑๐	๑,๑๑๕	๓๒๒	ไทยประกันชีวิต เงินทุน ฯ บุรพา
๓๑. กลุ่มวิริยะประไพกิจ - ตระกูลวิริยะประไพกิจ	๑๔	๑,๐๕๐	๕๐๓	สหวิริยาพานิชย์ (๑๕๖๒)

ตารางที่ ๕ (ต่อ)

ชื่อกลุ่ม	จำนวนบริษัท	ทรัพย์สิน	ราคารับ	บริษัทที่สำคัญของกลุ่ม
๓๒. กลุ่มมหาคณ - ตระกูลมหาคณ	๕	๑,๐๕๕	๒,๖๘๓	สุรามหาคณ
๓๓. กลุ่มนวนพันธ์ - ตระกูลนวนพันธ์	๖	๑,๐๔๓	-	เงินทุนนวนกิง นวนานี้
๓๔. กลุ่มเมโทรแมชินเนอร์รี่	๑	๑,๐๑๓	๑,๐๗๒	เมโทรแมชินเนอร์รี่
รวม ๑๖ กลุ่ม	๑๕๕	๒๐,๕๓๔	๑๖,๓๔๕	
รวม ๓๔ กลุ่ม	๖๑๕	๕๕,๐๗๗	๕๘,๓๔๒	

ที่มา : แหล่งเดียวกับตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑๐

ทรัพย์สินของกลุ่มอุตสาหกรรมและธุรกิจที่มีทรัพย์สินตั้งแต่ห้าร้อยถึงหนึ่งพันล้านบาท ปี ๒๕๒๑ - ๒๕๒๒
(หน่วย : ล้านบาท)

ชื่อของกลุ่ม	จำนวนบริษัท	ทรัพย์สิน	ราคารับ	บริษัทที่สำคัญของกลุ่ม
๑. กลุ่มบลูสับ - ตระกูลบลูสับ	๕	๕๕๔	๑,๖๘๒	เดวิส สลับ
๒. กลุ่มฟูลคอลลอง - ตระกูลฟูลคอลลอง	๗	๕๓๔	๑๗๕	เศรษฐทรัพย์การแร่ เงินทุนฯ สยามเงินทุน
๓. กลุ่มทองไทย - ตระกูลทองไทย	๑๐	๕๒๓	๑,๒๓๑	ทองไทย (๕๕๖) เมืองไทยเหล็กกล้า
๔. กลุ่มธนคัก - ตระกูลธนคัก	๕	๕๒๐	๗๔๘	ธนคัก นครหลวงธนคัก
๕. กลุ่มสิทธิผล - ตระกูลสิทธิผล - ร่วมทุนกับญี่ปุ่น	๕	๘๘๗	๑,๕๑๘	สิทธิผลมอเตอร์ เซ่งจ่วนสง
๖. กลุ่มบุญรอด - ตระกูลบุญรอด	๓	๘๔๗	๓,๔๖๔	บุญรอดบริวเวอรี่

ตารางที่ ๑๐ (ต่อ)

ชื่อกลุ่ม	จำนวนบริษัท	ทรัพย์สิน	รายรับ	บริษัทที่สำคัญของกลุ่ม
๗. กลุ่มมหาดำรงคกุล - ตระกูลมหาดำรงคกุล	๑๔	๗๐๐	๓๘๐	สินทรัพย์เมืองทอง
๘. กลุ่มมาบุญครอง - ตระกูลบุญกุล	๑๔	๗๐๐	๓๕๓	มาบุญครองออปัสและไซโล
๙. กลุ่มโอภาสวงศ์ - ตระกูลโอภาสวงศ์	๑๐	๖๒๘	๓๘๓	โอภาสกิจ
๑๐. กลุ่มปิยะอุย - ตระกูลปิยะอุย - ตระกูลเตลาน	๓	๕๕๕	๒๕๐	ดุสิตธานี
๑๑. กลุ่มศรีวิกรม์ - ตระกูลศรีวิกรม์ - ตระกูลเจริญรัชตภาคย์	๑๖	๕๗๕	๔๑๒	เพรสซิเด็นท์ไฮเทล อุตสาหกรรมพรหมไทย
๑๒. กลุ่มแสงฟ้าวิสาหกิจ - ตระกูลตันติศิริวัฒน์	๗	๕๗๔	๖๐๘	แสงฟ้าวิสาหกิจ แหลมทองทัวร์
๑๓. กลุ่มสหสันติ - ตระกูลตันติวัฒน์พันธ์	๔	๕๖๖	๕๔๘	สหสันติการทอ อุปถัมภ์สุรา
๑๔. กลุ่มเหล็องอมรเลิศ - ตระกูลเหล็องอมรเลิศ	๕	๕๖๐	๒๓๖	อมรพันธ์นคร เกรดิฟองซิเอร์ ช. อมรพันธ์
๑๕. กลุ่มเอเชียนเกียรติก - ตระกูลเอเชียนเกียรติก	๑๐	๕๐๗	๒๗๕	เจริญและครอบครัว
๑๖. กลุ่มสยามธนาคาร	๒	๕๓๕	-	เงินทุนสยามธนาคาร
๑๗. กลุ่มบริบูรณ์พาณิชย์ - ตระกูลชนวิริยะ	๒	๕๓๒	๘๕๒	บริบูรณ์พาณิชย์
๑๘. กลุ่มมิตรเกษตร - ตระกูลว่องวัฒนสิน	๓	๕๐๔	๒๖๔	โรงงานน้ำตาลไทย
๑๙. กลุ่มนิมมานเหมินท์ - ตระกูลนิมมานเหมินท์ - ตระกูลชุติมา	๑๐	๖๕๔	๑๐๒	ไทยเงินทุนพัฒนา เชียงใหม่พาณิชย์ ลานนาเครดิต
รวม ๑๕ กลุ่ม	๑๓๔	๑๓,๑๗๕	๑๓,๕๒๕	

ที่มา : แหล่งเดียวกับตารางที่ ๑

พิจารณาถึงอิทธิพลหรือบทบาทของแต่ละกลุ่มนั้นมีข้อสังเกตโดยย่อดังนี้

ประการแรก ขอบเขตในการใช้ทรัพย์สินเพื่อสร้างอิทธิพลของแต่ละกลุ่มย่อมจะมีลักษณะแตกต่างกันตามประเภทธุรกิจและการควบคุมของรัฐบาล ในธุรกิจที่รัฐบาลทำการควบคุมการใช้ทรัพย์สินของธุรกิจอย่างเคร่งครัด การใช้ทรัพย์สินเพื่อสร้างอิทธิพลหรือทำการผูกขาดในทางธุรกิจย่อมทำได้ในขอบเขตที่จำกัด เช่น ในธุรกิจธนาคารพาณิชย์ เป็นต้น ในทางตรงกันข้าม ในธุรกิจที่เป็นการผูกขาดหรือรัฐบาลมิได้ควบคุมการประกอบธุรกิจอย่างเคร่งครัด การใช้ทรัพย์สินของธุรกิจเพื่อขยายอำนาจการผูกขาดหรือขยายอิทธิพลทางเศรษฐกิจย่อมทำได้ง่ายกว่า

ประการที่สอง ยอดรวมของทรัพย์สินของแต่ละกลุ่มที่แสดงไว้นั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของข้อมูลเท่าที่รวบรวมได้เท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากข้อมูลที่รวบรวมมานั้นเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากหน่วยธุรกิจที่เป็นบริษัทจำกัด มิได้รวมถึงหน่วยธุรกิจในรูปของ ห้างหุ้นส่วนจำกัด หรือกิจการส่วนบุคคลหรือทรัพย์สินอื่นของกลุ่มธุรกิจเหล่านั้น ดังนั้นในทางที่เป็นจริงแล้วเชื่อว่าพลังทางเศรษฐกิจของแต่ละกลุ่มจะมียอดสูงกว่าข้อมูลที่ได้แสดงไว้

ประการที่สาม สำหรับกลุ่มธุรกิจที่แสดงนั้นมีได้รวมถึงกลุ่มธุรกิจต่างชาติไว้ด้วย บริษัทที่อยู่ในแต่ละกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นบริษัทของธุรกิจไทย หรือเป็นบริษัทที่เป็นความร่วมมือระหว่างคนไทยกับชาวต่างประเทศ

ประการที่สี่ ถ้าหากเราใช้ทรัพย์สินทางธุรกิจของแต่ละกลุ่มเป็นเครื่องวัดถึงพลังทางเศรษฐกิจของกลุ่มธุรกิจแต่ละกลุ่มแล้ว จะพบว่าในปี ๒๕๒๒ กลุ่มธุรกิจที่มีทรัพย์สินตั้งแต่ ๕๐๐ ล้านบาทขึ้นไปนั้นมีอยู่ประมาณ ๖๕ กลุ่มและมีทรัพย์สินรวมกันประมาณ ๔๒๒,๐๐๐ ล้านบาท ในจำนวนดังกล่าว กลุ่มนายทุนธนาคารพาณิชย์ ๑๒ กลุ่มมีทรัพย์สินรวมกันประมาณ ๓๐๕,๔๖๗ ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ ๗๓ ของทั้งหมด สำหรับกลุ่มการค้าอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีจำนวน ๑๔ กลุ่มซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีทรัพย์สินรวมกันประมาณ ๑๑๘,๕๔๐ ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ ๒๘ ของทั้งหมด กล่าวโดยสรุปแล้ว กลุ่มนายทุนธนาคารพาณิชย์ และกลุ่มนายทุนการค้าอุตสาหกรรม

ขนาดใหญ่จำนวน ๓๐ กลุ่ม ที่ได้กล่าวมาแล้วเป็นกลุ่มธุรกิจที่มีบทบาทและอิทธิพลในระบบเศรษฐกิจมากที่สุด

การวิเคราะห์ถึงพลังทางเศรษฐกิจของกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นแต่เพียงชี้ให้เราเห็นว่า กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่แต่ละกลุ่มมีอิทธิพลและบทบาททางเศรษฐกิจมากน้อยแค่ไหน ในทางที่เป็นจริงแล้วกลุ่มธุรกิจต่างๆจะมีการร่วมมือและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างกันด้วย การร่วมมือและการรวมกลุ่มดังกล่าวนี้เพียงแต่จะทำให้กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มีอำนาจทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลในการครอบงำการตัดสินใจและนโยบายของรัฐบาลอีกด้วย

๓.๒ การร่วมมือและการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจ

การร่วมมือและการเกาะกลุ่มของกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ นั้น อาจเป็นไปได้ในสองลักษณะใหม่ๆ ด้วยกันคือ

(๑) การร่วมมือทางธุรกิจโดยทั่วไป

การร่วมมือทางธุรกิจ โดยทั่วไปของกลุ่มธุรกิจต่างๆ มักจะเป็นการร่วมมือกันโดยมิได้มีการถือหุ้นในธุรกิจระหว่างกัน แต่มักจะเป็นการร่วมมือกันเพื่อแสวงหาหรือรักษาสีทธิและผลประโยชน์ในธุรกิจของตน เช่น การร่วมมือกันในรูปของสมาคมการค้า หรือชมรมการค้าต่างๆ หรือทำข้อตกลงร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจ เป็นต้น

(๒) การเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจ

สำหรับการร่วมมือในลักษณะของการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจนั้น จะเป็นการร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจ โดยมีการถือหุ้นในธุรกิจระหว่างกัน เป็นการร่วมมือทางธุรกิจอย่างเปิดเผยระหว่างกลุ่มธุรกิจต่างๆ การร่วมมือในลักษณะของการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจนั้นจะพิจารณาได้จากการเป็นกรรมการร่วมกันในบริษัท (Interlocking-directorate) ระหว่างกลุ่มธุรกิจต่างๆ

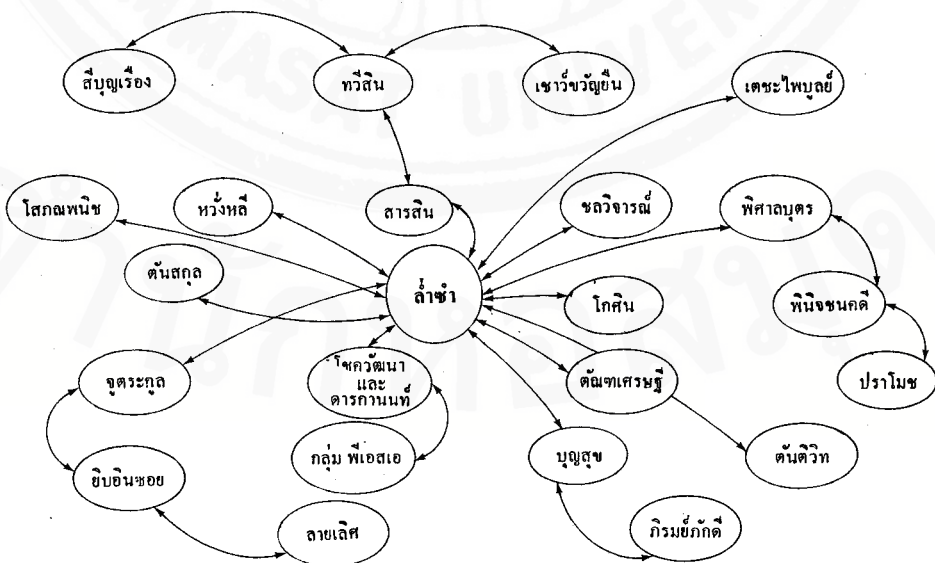
ในการวิเคราะห์การเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มธุรกิจที่สำคัญต่างๆ นั้น ในท้นจะแสดงด้วยแผนภาพต่างๆ ด้วยรูปที่ ๑ ถึงรูปที่ ๖ ซึ่งมีข้อสังเกตโดยย่อดังนี้

๕. ศู Peter C. Dooley, "The Interlocking Directorate" *American Economic Review*, Vol.59 pp. 314-323.

รูปที่ ๓
การเกาะกลุ่มการเป็นกรรมการบริษัทร่วมกันระหว่าง กลุ่มเศรษฐกิจใหญ่สุดกับกลุ่มอื่น ๆ

รูปที่ ๔
การเกาะกลุ่มการเป็นกรรมการบริษัทร่วมกัน ระหว่างกลุ่มล่าช้ากับกลุ่มอื่น ๆ

[illegible][illegible]

ประการแรก กลุ่มธุรกิจต่าง ๆ ที่แสดงไว้ในที่นี้ จะใช้ชื่อของตระกูลธุรกิจที่สำคัญแทนกลุ่มธุรกิจต่าง ๆ โดยใช้ตระกูลของกลุ่มนายทุนธนาคารพาณิชย์เป็นหลัก เช่น ตระกูลโสภณพนิชแทนธนาคารกรุงเทพ ตระกูล เตชะไพฑูริย์แทนธนาคารศรีนคร ธนาคารเอเซีย และ ธนาคารมหานคร ตระกูลลำซำแทนธนาคารกสิกรไทย ตระกูลรัตนรักษ์แทนธนาคารศรีอยุธยา ตระกูลธราวัณช- กุลแทนธนาคารเอเชียทรัสต์ ตระกูลพิศาลบุตรและพินิจ ชนคดีแทนธนาคารกรุงเทพพาณิชย์การ ตระกูลศรี สมบูรณ์และตระกูลกาญจนพานิชแทนธนาคารนครหลวง ไทย ตระกูลนนท์ทากิวัฒน์และบุญสูงแทนธนาคารแหลมทอง ตระกูลชลวิจิตรแทนสหธนาคารกรุงเทพ ตระกูล ทวีสินและประจวบเหมาะแทนธนาคารไทยทุนและตระกูล หวังหลี แทนธนาคารหวังหลี เป็นต้น

ประการที่สอง ถ้าหากพิจารณาถึงลักษณะการเกาะ กลุ่มทางเศรษฐกิจโดยดูจากการเป็นกรรมการร่วมกันใน บริษัทระหว่างกลุ่มนายทุนธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ แล้วจะ พบว่า กลุ่มนายทุนธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ จะมีการเกาะ กลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างกันอย่างใกล้ชิด นอกจากนั้น กลุ่มธุรกิจธนาคารพาณิชย์ดังกล่าวยังมีการร่วมมือกัน ในรูปของสมาคมธนาคารไทยอีกด้วย จากพลังทางเศรษฐกิจโดยพิจารณาจากจำนวนทรัพย์สินของธนาคารพาณิชย์ และการเกาะกลุ่มโดยเป็นกรรมการในบริษัทร่วมกันที่ได้ กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า กลุ่มนายทุนธนาคารพาณิชย์ เป็นกลุ่มธุรกิจที่ทรงอิทธิพลมากที่สุดในระบบเศรษฐกิจ ไทย

ประการที่สาม จากการพิจารณาการเกาะกลุ่มโดย เป็นกรรมการบริษัทร่วมกันระหว่างกลุ่มนายทุนธนาคาร พาณิชย์กับกลุ่มนายทุนการค้าและอุตสาหกรรมจะพบว่า กลุ่มนายทุนการค้าและนายทุนอุตสาหกรรม กลุ่มที่สำคัญ ต่าง ๆ จะมีการเกาะกลุ่มกับนายทุนธนาคารพาณิชย์อย่าง ใกล้ชิด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจ กลุ่มต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม แผนภาพที่ยกมาเป็นตัวอย่างนั้น จะแสดงให้เห็นการเกาะกลุ่มทางเศรษฐกิจแต่เฉพาะกลุ่ม ธุรกิจที่สำคัญเท่านั้น ในทางที่เป็นจริงแล้วกลุ่มธุรกิจแต่

ละกลุ่มที่ได้แสดงไว้ในแผนภาพนั้นก็ยังมีการเกาะกลุ่ม กับกลุ่มธุรกิจขนาดกลางอื่นๆอีกมากมาย นอกจากนั้นกลุ่ม ธุรกิจแต่ละกลุ่มยังมีการร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดกับกลุ่มที่มี อำนาจทางการเมืองอีกด้วย ซึ่งการร่วมมือระหว่างกลุ่ม ธุรกิจกับกลุ่มการเมืองนั้นโดยทั่วไปแล้วมักจะไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างเปิดเผย แต่มักจะมีบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นตัว เชื่อมระหว่างกลุ่มธุรกิจกับกลุ่มการเมือง

๔. อิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจ ขนาดใหญ่

อำนาจและอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มีไว้ จะมิอยู่แต่เฉพาะในทางธุรกิจเท่านั้น แต่ยังมีอิทธิพลใน ทางการเมืองด้วย กล่าวคือ กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มักจะ สามารถใช้อำนาจทางเศรษฐกิจของตนต่อรองกับรัฐบาล หรือสามารถที่จะครอบงำการดำเนินนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลด้วย

สำหรับประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มักจะใช้อิทธิพลของตนครอบงำกลไกทางการเมืองได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศ ด้อยพัฒนาที่ประชาชนขาดความตื่นตัวทางการเมือง ใน ประเทศที่ใช้ระบบประชาธิปไตย และประชาชนขาด ความตื่นตัวทางการเมืองนั้น กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่จะมี อิทธิพลทางการเมืองได้มาก โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือ ในการแสวงหาอำนาจทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจและอิทธิพลทางเศรษฐกิจเพื่อครอบงำกลไกทาง การเมืองนั้น อาจทำได้ในหลายรูปแบบด้วยกันซึ่งพอ จะแบ่งเป็นลักษณะใหญ่ๆ ได้สองลักษณะคือ การใช้ อำนาจการครอบงำโดยไม่เปิดเผย และการใช้อำนาจการ ครอบงำโดยเปิดเผย ดังจะพิจารณาได้โดยย่อดังนี้

๔.๑ การใช้อำนาจการครอบงำโดยไม่เปิดเผย

การใช้อำนาจการครอบงำโดยไม่เปิดเผยนั้น เป็น การที่กลุ่มธุรกิจเข้าไปควบคุมกลไกอำนาจรัฐโดยมิได้เข้า ไปมีอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นทางการ แต่จะใช้ อำนาจหรืออิทธิพลของตนผ่านทางผู้ที่มีอำนาจในการควบ

๖. ดู Ferdinand Lumberg, *The Rich and The Super-Rich* (Lyle Stuart, 1969)

กลุ่มกลไกอำนาจรัฐ เช่น ผ่านทางทหาร ข้าราชการ หรือนักการเมืองที่ควบคุมกลไกอำนาจรัฐ กลุ่มธุรกิจจะให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ผู้ที่ควบคุมกลไกอำนาจรัฐ เพื่อแลกกับอภิสิทธิ์และการคุ้มครองที่จะได้รับจากผู้มีอำนาจทางการเมือง การร่วมมือระหว่างกลุ่มธุรกิจกับกลุ่มการเมืองเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันนั้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในเกือบทุกวงการ และเกือบทุกระดับในการประกอบธุรกิจในปัจจุบัน

๔.๒ การใช้อำนาจการครอบงำโดยเปิดเผย

การใช้อำนาจการครอบงำโดยเปิดเผยนั้น เป็น การที่กลุ่มธุรกิจเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นทางการ โดยที่กลุ่มธุรกิจเข้าไปร่วมเป็นรัฐบาลบริหารประเทศ หรือการที่กลุ่มทุนอำนาจทางการเมืองทำการค้าขายทางธุรกิจอย่างเปิดเผย การที่กลุ่มธุรกิจสามารถครอบงำกลไกทางการเมืองอย่างเปิดเผย จะทำให้กลุ่มธุรกิจมีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลมากขึ้น ทำให้กลุ่มธุรกิจสามารถแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้มากขึ้นด้วย

อย่างไรก็ตาม ในทางที่เป็นจริงนั้น กลุ่มธุรกิจมักจะพยายามเข้าไปครอบงำการดำเนินนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลทั้งในลักษณะที่เปิดเผยและไม่เปิดเผยตามที่ได้อธิบายมาแล้ว

ในกรณีของประเทศไทย ปรากฏว่ากลุ่มธุรกิจได้เข้าไปมีอิทธิพลหรือครอบงำการตัดสินใจและการทำงานของกลไกรัฐบาลมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าไปครอบงำกลไกทางการเมืองโดยเปิดเผยนั้น ปรากฏให้เห็นได้เด่นชัดมาก ถ้าหากเราจะลองไขว่คว้าประกอบของคณะรัฐมนตรี เป็นเครื่องวัดถึงอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจแล้วก็จะพิจารณาได้จากข้อมูลในตารางที่ ๑๑ ซึ่งได้ทำการเปรียบเทียบองค์ประกอบของคณะรัฐมนตรีในขณะที่มีทหารเป็นนายกรัฐมนตรี ในระหว่างปี ๒๕๑๒ ถึง ๒๕๒๔ จะสังเกตได้ว่าในสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ในปี ๒๕๑๒-๑๔ นั้น มีรัฐมนตรีที่เป็นนักธุรกิจหนึ่งคน หรือคิดเป็นเพียงร้อยละ ๔ เท่านั้น ต่อมาในสมัยของ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีในปี ๒๕๒๓ นั้น มีนัก

ตารางที่ ๑๑
ตัวแทนของธุรกิจในกลุ่มประกอบของคณะกรรมการที่มีทหารเป็นนายกรัฐมนตรี ปี ๒๕๑๒-๒๕๒๔

คณะกรรมการ	ทหารและข้าราชการ		ตัวแทนราษฎร		นักธุรกิจ		อื่น ๆ		รวม
	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	จำนวน	%	
๑. จอมพลถนอม กิตติขจร ๒๕๑๒-๒๕๑๔	๒๕	๕๖.๐	—	—	๑	๔.๐	—	—	๒๖
๒. พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์-๑ ๒๕๒๐-๒๕๒๒	๒๕	๘๘.๐	—	—	๓	๕.๑	๑	๒.๖	๓๓
๓. พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์-๒ ๒๕๒๒-๒๕๒๓	๓๑	๖๕.๐	๕	๒๐.๐	๒	๔.๔	๓	๖.๖	๔๑
๔. พล.อ.เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์-๓ ๒๕๒๓	๓๐	๗๕.๐	๓	๗.๕	๓	๗.๕	๒	๕.๒	๓๘
๕. พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์-๑ ๒๕๒๓-๒๔	๑๓	๓๕.๐	๑๖	๔๓.๐	๘	๒๑.๖	—	—	๓๗
๖. พล.อ.เปรม ติณสูลานนท์-๒ ๒๕๒๔	๑๘	๔๕.๐	๑๔	๓๕.๐	๕	๑๒.๕	๓	๗.๕	๔๐

ที่มา : (๑) Saneh Chamarik, *Problems of Development in Thai Political Setting* (Table 10)
 (๒) ข้อมูลเบื้องต้นจากรายงานพิเศษ (มีนาคม ๒๕๒๔)

ตารางที่ ๑๒
อัตราเงินเพื่อและอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารพาณิชย์
 (หน่วย : เปอร์เซ็นต์)

รายการ	๒๕๑๓-๑๔	๒๕๑๔	๒๕๒๐	๒๕๒๑	๒๕๒๒	๒๕๒๓
๑. อัตราดอกเบี้ยสำหรับฝากเงิน						
๑.๑ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำ	๗.๓	๘.๐	๘.๐	๘.๐	๕.๐	๑๒.๐
๑.๒ อัตราเงินเพื่อ (การเพิ่มขึ้นของดัชนีค่าครองชีพ)	๕.๕	๔.๒	๗.๒	๘.๔	๕.๕	๑๕.๘
๑.๓ อัตราดอกเบี้ยแท้จริง	(-๒.๖)	๓.๘	๐.๘	(-๐.๔)	(-๐.๘)	(-๗.๘)
๒. อัตราดอกเบี้ยสำหรับกู้ยืมจากธนาคารพาณิชย์						
๒.๑ อัตราดอกเบี้ยสูงสุด	๑๔.๓	๑๕.๐	๑๕.๐	๑๕.๐	๑๕.๐	๑๘.๐
๒.๒ การเพิ่มขึ้นของดัชนีขายส่ง	๑๐.๖	๑.๖	๗.๓	๔.๑	๒๐.๔	(-๒.๐)
๒.๓ อัตราดอกเบี้ยแท้จริง	๓.๗	๑๓.๔	๗.๗	๑๐.๙	(-๕.๔)	๒๐.๐*
๓. เปรียบเทียบอัตราดอกเบี้ยกับการเพิ่มขึ้นของราคาสินค้าหน้าเข้า						
๓.๑ อัตราดอกเบี้ยสูงสุดเทียบกับจากรธนาคาร	๑๔.๓	๑๕.๐	๑๕.๐	๑๕.๐	๑๕.๐	๑๘.๐
๓.๒ การเพิ่มขึ้นของดัชนีราคาสินค้าหน้าเข้า	๑๘.๕	๖.๑	๕.๕	๗.๕	๑๘.๓	—
๓.๓ ดอกเบี้ยที่ต้องจ่ายในการกักตุนสินค้าหน้าเข้า	(-๔.๒)	๘.๕	๕.๕	๗.๕	(-๓.๓)	—

ที่มา : ข้อมูลเบื้องต้นจากธนาคารแห่งประเทศไทย

ธุรกิจเป็นรัฐมนตรีถึง ๘ คน หรือประมาณร้อยละ ๒๒ ของคณะรัฐมนตรี^๑

อย่างไรก็ตาม ตัวแทนธุรกิจที่เป็นรัฐมนตรีที่กล่าวถึงนั้นนับเฉพาะผู้ที่เข้านักธุรกิจแล้วเข้าไปเป็นรัฐมนตรีเท่านั้น มิได้รวมถึงนักธุรกิจที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้าไปเป็นรัฐมนตรีด้วย ถ้าหากเรานับตัวแทนธุรกิจที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเข้าไปเป็นรัฐมนตรีด้วยแล้ว อัตราส่วนของรัฐมนตรีที่เป็นตัวแทนธุรกิจจะสูงขึ้น เช่นในสมัยของรัฐบาลปรเมหนึ่ง จะมีรัฐมนตรีที่เป็นตัวแทนธุรกิจถึง ๑๘ คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ ๔๕ ของคณะรัฐมนตรี

ในการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๒๔ จำนวนคณะรัฐมนตรีได้เพิ่มจาก ๓๓ เป็น ๔๐ คน ในจำนวนดังกล่าว อัตราส่วนของทหารและข้าราชการได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๔๕ ส่วนอัตราส่วนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ลดลงเหลือร้อยละ ๓๕ และตัวแทนของธุรกิจได้ลดลงเหลือประมาณร้อยละ ๑๓ ในจำนวนคณะรัฐมนตรีนั้น ถ้าหากจะนับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นตัวแทนธุรกิจกับตัวแทนธุรกิจที่มิได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมกันแล้ว จะมีประมาณ ๑๐ คน หรือคิดเป็นร้อยละ ๒๕ ของคณะรัฐมนตรี อัตราส่วนดังกล่าวได้ลดลงประมาณครึ่งหนึ่งของคณะรัฐมนตรีในปี ๒๕๒๓ การที่สัดส่วนของตัวแทนธุรกิจที่อยู่ในคณะรัฐมนตรีลดน้อยลงนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องจากพรรคกิจสังคมซึ่งเป็นตัวแทนของธุรกิจที่สำคัญของประเทศได้อ่อนตัวจากการร่วมรัฐบาล และอีกส่วนหนึ่งอาจจะเนื่องจาก กลุ่มทหารต้องการลดบทบาทของธุรกิจในการควบคุมกลไกอำนาจรัฐ

การที่ตัวแทนของธุรกิจเข้าไปเป็นรัฐมนตรีในการบริหารประเทศนั้น เป็นแต่เพียงส่งชบอทเป็นรูปธรรมอันหนึ่งเท่านั้นที่แสดงให้เห็นว่ากลุ่มธุรกิจเข้าไปมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลอย่างเป็นรูปธรรม ในทางที่เป็นจริงแล้ว อำนาจหรืออิทธิพลของธุรกิจในการครอบงำรัฐบาลหรือกลไกทางการเมืองนั้น มิได้ขึ้นอยู่กับจำนวนตัวแทนธุรกิจที่เป็นรัฐมนตรีเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมาย

อาทิเช่น ขึ้นอยู่กับการมีผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจกับกลุ่มการเมืองว่ามีมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับกลุ่มควบคุมกลไกทางการเมืองมีระเบียบวินัยและมีจิตสำนึกในการทำงานอย่างไร ขึ้นอยู่กับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มีอำนาจการต่อรองทางการเมืองอย่างไร และประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองมากน้อยแค่ไหน เป็นต้น

ถ้าหากเราหันกลับมาพิจารณาถึงวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในประเทศไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจได้เพิ่มขึ้นตามลำดับ ตามลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของ โครงสร้างสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของไทย ซึ่งจะพิจารณาได้จากข้อสังเกตโดยย่อ ดังนี้

ประการแรก การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากระบบราชาธิปไตยเข้าสู่การปกครองระบบประชาธิปไตย ในปี ๒๔๗๕ นั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในโครงสร้างทางการเมือง ที่ทำให้ชนชั้นกลางเข้าไปมีบทบาทในการควบคุมกลไกอำนาจรัฐ ในระยะต้นนั้นอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจในการควบคุมกลไกอำนาจรัฐอาจจะมีไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากเศรษฐกิจของไทยยังเป็นเศรษฐกิจที่ล้าหลังอิทธิพลของทุนนิยมยังมีไม่ค่อนมากนัก และรัฐบาลส่วนใหญ่ในช่วงนั้นมักจะยึดถือนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตาม การร่วมมือระหว่างนักการเมืองกับนักธุรกิจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ร่วมกันยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปลายสมัยของจอมพลแปลก พิบูลสงครามระหว่างปี ๒๔๕๐-๒๕๐๒^๒

ประการที่สอง ในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อกับสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร และ

๑. Saneh Chamarik, **Problems of Development in Thai Political Setting** (Faculty of Political Science, Thammasat University), Table 10.

๒. จำนวนจากรายชื่อคณะรัฐมนตรีที่ได้ประกาศ เมื่อวันที่ ๑๑ มีนาคม ๒๕๒๔

๓. ศุ Sungsidh Piriyarangsarn, **Thai Bureaucratic Capitalism, 1932-1960**, (Unpublished Master Degree Thesis, Faculty of Economics, Thammasat University, 1980).

จอมพลประภาส จารุเสถียร ในระหว่างปี ๒๕๐๒ ถึง ๒๕๑๖ นั้น เป็นช่วงที่กลุ่มธุรกิจได้เข้าไปมีอิทธิพลทางการเมืองเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายเศรษฐกิจครั้งสำคัญ กล่าวคือรัฐบาลได้ละทิ้งนโยบายเศรษฐกิจแบบชาตินิยมหันมาเน้นนโยบายเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นหลัก ผลของการใช้กฎหมายส่งเสริมการลงทุนและการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ได้ทำให้โครงสร้างเศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอย่างรวดเร็ว ทำให้กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่มีอำนาจการผูกขาดทางเศรษฐกิจมากขึ้น และมีอิทธิพลในทางการเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม อิทธิพลการครอบงำทางการเมืองของธุรกิจนั้นส่วนใหญ่ยังคงเป็นแบบที่มิได้เปิดเผยอย่างเป็นทางการ กลุ่มทหารหรือกลุ่มที่ควบคุมกลไกทางการเมืองยังคงเป็นผู้มีอำนาจเหนือกลุ่มธุรกิจ เป็นผู้ทำให้การอุปถัมภ์หรือการคุ้มครองแก่กลุ่มธุรกิจ

ประการที่สาม หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญเมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา โครงสร้างอำนาจทางการเมืองได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญในช่วงปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙ ประเทศไทยได้ใช้ระบบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้งอย่างสมบูรณ์แบบ กล่าวคือรัฐบาลจะต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ในช่วงนี้เป็นช่วงที่กลุ่มธุรกิจได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างมากและเข้ามาควบคุมกลไกอำนาจรัฐอย่างเปิดเผย กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่จะให้การสนับสนุนแก่พรรคการเมืองที่เบ็ดเตล็ดแทนของฝ่ายตน ทั้งในลักษณะที่เปิดเผยโดยเข้าไปร่วมจัดตั้งพรรคการเมือง ส่งคนลงสมัครรับเลือกตั้ง และการให้การสนับสนุนทางการเงินแก่พรรคการเมืองโดยไม่เปิดเผย

อย่างไรก็ตาม เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้เกิดการยึดอำนาจโค่นล้มการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยหันมาปกครองในระบอบเผด็จการ และได้เปลี่ยนมาปกครองในระบอบประชาธิปไตยครั้งใหม่ในปี ๒๕๒๒ ถึงแม้ว่าฝ่ายทหารจะกลับมามีอำนาจอีกครั้งก็ตาม แต่อำนาจและอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจได้เติบโตเข้มแข็งขึ้น และกลุ่มทหารก็ขาดเอกภาพในการกุมอำนาจ และขาดความมั่นใจในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชาติ ดังนั้นจึงทำให้

กลุ่มธุรกิจเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองมากขึ้น และมีสถานภาพที่ใกล้เคียงกับกลุ่มทหารข้าราชการที่กุมกลไกอำนาจรัฐ ดังปรากฏว่าการจัดตั้งรัฐบาลในระยะหลังนี้จะต้องมีตัวแทนของกลุ่มธุรกิจร่วมอยู่ด้วยเสมอ

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นจะเห็นได้ว่าการที่กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่เข้ามามีอิทธิพลในทางการเมืองมากขึ้นนั้น ก็เนื่องจากผลของการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองเป็นสำคัญ และบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจก็ยังคงมีอยู่ต่อไปอีก ในระบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ปัญหาสำคัญที่จะต้องพิจารณาก็คือ ทำอย่างไรจึงจะสามารถจำกัดหรือกำกับขอบเขตการใช้อิทธิพลของกลุ่มธุรกิจให้อยู่ในกรอบผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมได้

๔.๓ ผลของการครอบงำทางการเมืองของกลุ่มอิทธิพลทางเศรษฐกิจ

การผูกขาดในทางเศรษฐกิจและการครอบงำทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่นั้น จะมีผลกระทบอย่างสำคัญต่อระบบการกระจายรายได้ และความไม่เสถียรภาพของสังคม ในกรณีของประเทศไทยนั้น เราจะพิจารณาได้จากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจในตลอดยี่สิบกว่าปีที่ผ่านมาและดูว่าสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ว่ามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร ถ้าหากเราจะพิจารณาผลของการพัฒนาเศรษฐกิจโดยดูจาก การเติบโตทางเศรษฐกิจแล้วก็จะกล่าวได้ว่า ในตลอดสองทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยได้รับความสำเร็จค่อนข้างดีในเรื่องของการขยายความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ ประเทศไทยมีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ดอกผลที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นมิได้กระจายให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงปรากฏว่าผลของการพัฒนาการทางเศรษฐกิจที่ผ่านมาได้ทำให้ช่องว่างของความแตกต่างในการกระจายรายได้มีมากขึ้น ความเจริญที่ไม่สมดุลระหว่างภูมิภาคก็มีมากขึ้นด้วย ปัญหาความไม่เสมอภาคในทางเศรษฐกิจดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดการขัดแย้งในสังคมมีมากขึ้น และทำให้ระบบของสังคมไทยมีเสถียรภาพน้อยลง

อย่างไรก็ตาม การที่มีความไม่เสมอภาคในทางเศรษฐกิจมากขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งนอกจากจะเกิดจากการที่

กลุ่มธุรกิจและกลุ่มเศรษฐกิจที่เป็นฝ่ายได้เปรียบนั้นมีอำนาจการผูกขาดในทางเศรษฐกิจมากขึ้น และได้รับส่วนแบ่งจากผลผลิตของประชาชาติมากขึ้นแล้ว อีกส่วนหนึ่งยังเกิดจากการดำเนินนโยบายและการใช้มาตรการทางเศรษฐกิจของรัฐบาลที่ได้เป็นไปในลักษณะที่เอื้ออำนวยผลประโยชน์แก่กลุ่มธุรกิจมากขึ้น โดยมีประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้แบกรับภาระนั้น

การดำเนินนโยบายและมาตรการทางเศรษฐกิจที่เอื้ออำนวยประโยชน์แก่กลุ่มธุรกิจนั้น นอกจากจะพิจารณาจากกฎหมายการส่งเสริมการลงทุน แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และโครงสร้างของระบบภาษีและการใช้จ่ายของรัฐบาลแล้ว ก็อาจจะพิจารณาได้จากตัวอย่างของการดำเนินนโยบายทางการเงินที่ให้ความสำคัญแก่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าปัญหาการกระจายรายได้ ซึ่งจะพิจารณาได้จากการกำหนดอัตราดอกเบี้ยซึ่งได้แสดงไว้ในตารางที่ ๑๒

จากข้อมูลในตารางที่ ๑๒ จะสังเกตได้ว่าในระหว่างปี ๒๕๑๓ ถึง ๒๕๒๓ นั้น รัฐบาลได้ดำเนินนโยบายการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินฝากและดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืมของระบบธนาคารพาณิชย์ในลักษณะที่ให้ประโยชน์อย่างมากแก่ผู้ประกอบการธุรกิจ และเป็นการเอื้ออำนวยเปรียบประชาชนผู้ออมทรัพย์^{๑๐} เช่น จะสังเกตได้ว่าอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงที่ผู้ฝากเงินได้รับนั้นต่ำมาก แต่ในบางปีกลับมีค่าติดลบเสียอีก เช่นในปี ๒๕๒๓ อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำร้อยละ ๑๒ ต่อปี แต่ในปีดังกล่าวปรากฏว่าเงินเพื่อประมาณร้อยละ ๒๐ ต่อปี ดังนั้นผู้ฝากเงินจึงขาดทุนร้อยละ ๘ ต่อปี ในขณะที่เดียวกัน เมื่อหันมาพิจารณาอัตราดอกเบี้ยสูงสุดของการกู้ยืมเปรียบเทียบกับอัตราเงินเฟ้อในแต่ละปีแล้ว ก็จะปรากฏว่าผู้กู้เงินจากธนาคารพาณิชย์จะได้รับประโยชน์อย่างมาก เช่นในปี ๒๕๒๓ ดอกเบี้ยสูงสุดร้อยละ ๑๘ ต่อปี แต่เงินเฟ้อหรือค่าของเงินตกไปร้อยละ ๒๐ ต่อปี ในกรณีเช่นนั้น ใครก็ตามที่สามารถกู้ยืมเงินจากธนาคารพาณิชย์เพื่อมาลงทุนหรือเพื่อกักตุนสินค้าก็ย่อมจะได้รับประโยชน์อย่างมากจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น

การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในลักษณะที่ได้กล่าวมาแล้ว นอกจากจะทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจได้รับ

ประโยชน์มากขึ้นแล้ว ยังทำให้ธุรกิจขนาดใหญ่ที่สามารถกู้เงินจากธนาคารมีอำนาจการผูกขาดในทางเศรษฐกิจมากขึ้นด้วย การดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเช่นนี้ก็เนื่องจากรัฐบาลได้ให้ความสำคัญแก่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาก ซึ่งเป็นตัวอย่างอันหนึ่งที่พอจะแสดงให้เห็นว่ากลุ่มธุรกิจสามารถครอบงำการดำเนินนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาลไทยได้อย่างไร

๕. ความลงท้าย

ในบทความนี้ได้กล่าวถึงลักษณะของการผูกขาดและการรวมตัวหรือการเกาะกลุ่มของกลุ่มธุรกิจในโครงสร้างเศรษฐกิจของไทยมาแต่โดยสังเขป เพื่อที่จะให้เห็นว่าในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญต่าง ๆ นั้น มีการผูกขาดทางธุรกิจกันอย่างไร และกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่กลุ่มต่าง ๆ มีการรวมตัวหรือการเกาะกลุ่มทางธุรกิจกันอย่างไรบ้าง นอกจากนั้นก็ยังได้กล่าวถึงอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ในการเข้าไปมีอิทธิพลทางการเมืองทั้งโดยวิธีการต่าง ๆ รวมตลอดจนถึงอิทธิพลของธุรกิจในการครอบงำการดำเนินนโยบายและการตัดสินใจของรัฐ และผลกระทบที่มีต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป

บทความนี้มิได้ตั้งใจที่จะให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ต้องการกระตุ้นให้เรหันมาสนใจข้อเท็จจริงในปัญหาที่กล่าวถึงมาขึ้น และช่วยกันมองหาวิธีการแก้ไขที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทยต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งหนึ่งที่เราต้องทำความเข้าใจกันก็คือในระบบสังคมเศรษฐกิจและการเมืองที่เราใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ การผูกขาดในทางเศรษฐกิจและการมีอิทธิพลทางการเมืองของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ย่อมจะต้องมีและหลีกเลี่ยงไม่พ้น แต่ปัญหาสำคัญมีอยู่ว่า ทำอย่างไรเราจะสามารถควบคุมหรือกำกับการทำงานของกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ให้อยู่ในกรอบผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวมได้ ปัญหาที่กล่าวมานี้มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการแก้ปัญหาและการรักษาเสถียรภาพของระบบสังคมไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

๑๐. ดู เกร็กเกียรีตี พัฒน์เสรีธรรม “มีคลื่นเศรษฐกิจลูกใหม่จริงหรือไม่?” ใน คลื่นเศรษฐกิจ : ปัญหาและทางรอด (คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๒๔)